

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNE OLMAK İLE İLGİLİ ALGILARI: BİR
METAFOR ANALİZİ

Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

DANIŞMAN
Doç. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU

Ebelik Anabilim Dalı

Ebelik Programı

Haziran, 2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Büşra AKGÜMÜŞ SUNA tarafından, **Doç. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU** danışmanlığında hazırlanan "**GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNE OLMAK ile İLGİLİ ALGILARI: BİR METAFOR ANALİZİ** " başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **01/05/2021** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi		İmza	Sonuç
DANIŞMAN	Doç. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU		☒ Kabul
	İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Ebelik Anabilim Dalı		☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Neslihan ÖZCAN		☒ Kabul
	İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Ebelik Anabilim Dalı		☐ Ret
ÜYE	Doç. Dr. Bihter AKIN		☒ Kabul
	Selçuk Üniversitesi Ebelik Anabilim Dalı		☐ Ret

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve bilimsel etik kuralları içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını ve her türlü hukuki sorumluluğu aldığımı kabul ederim.

Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

Tezimi sevgisinde hayat bulduğum, yol göstericim güzel annem Fatma AKGÜMÜŞ'e
ithaf ediyorum.

BÜTÇE DESTEKLERİ

GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNE OLMAK ile İLGİLİ ALGILARI: BİR METAFOR ANALİZİ

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca enerjisi ve desteğiyle her daim yanımda olan, araştırma sürecinde karşılaştığım olumsuzluklarda yoluma ışık tutan, tüm bilgi ve deneyimini bana aktaran ve beni cesaretlendiren kıymetli danışmanım Doç. Dr. Nur Elçin Boyacıoğlu'na teşekkür ederim.

Araştırmamı gerçekleştirebilmem için uygun ortamı sağlayan başta Yusuf Dugan olmak üzere kıymetli Altı Nokta Körler Derneği-Ankara Şubesi yöneticilerine,

Hiç tatmadığım annelik hissini anlatılarıyla çok derinlerde hissetmeme ve araştırma süreci boyunca birçok duyguyu bir arada yaşamama neden olan çok sevgili görme engelli annelerime teşekkürü bir borç biliyorum.

Yanlış ve doğruyu ayırt etmekte zorlandığım, umutsuzluğa düştüğüm her an yanı başımda bulduğum akademik yol arkadaşlarım, güzel dostlarım Mehmet Ali Aslan ve Zeynep Kılıç'a teşekkür ederim.

Yaşamımın her anında desteğini hissettiğim, her konuda beni cesaretlendiren, kızı olmaktan gurur duyduğum saygıdeğer babam Aytekin Akgümüş'e,

Hayatımdaki her güzelliğe benden çok mutlu olan, her üzüntümü benden derin yaşayan kıymetli annem Fatma Akgümüş'e,

Ve tabi ki; enerjisiyle hayatıma neşe katan güzel kardeşim, kıymetli meslektaşım Sude Akgümüş'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamımızı sevgiyle besleyen, her şeye iyilikle sarılmayı öğreten, her umutsuzluğa düştüğümde bana benden çok inanan, uzunca yıllardır her yolda arkadaşım biricik eşim Eminhan Suna'ya teşekkür ederim.

Haziran 2023

Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ KABUL VE ONAYI	ii
BEYAN	iii
İTHAF	iv
BÜTÇE DESTEKLERİ	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMA LİSTESİ	xiii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. Engellilik.....	3
2.2. Dünya'da ve Türkiye'de Engellilik.....	5
2.3. Görme Engellilik.....	7
2.4. Dünya'da ve Türkiye'de Görme Engellilik.....	8
2.5. Tarihsel Süreçte Kadın ve Annelik.....	9
2.6. Türkiye'de Annelik Algısı ve Çocuk Bakımı.....	11
2.7. Görme Engelli Annelerin Annelik Algısı ve Çocuk Bakımı.....	12
2.8. Görme Engelli Kadınların Anneliği Üzerinde Ebelerin Rolü.....	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM	16
3.1. Araştırmanın Amacı ve Şekli.....	16
3.2. Araştırmanın Tasarımı.....	16
3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	17
3.3.1. Altı Nokta Körler Derneği.....	17
3.4. Araştırmanın Zaman Çizelgesi.....	18

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	18
3.5.1. Örneklem Seçimi.....	19
3.5.2. Araştırma Dahil Edilme Ölçütleri.....	19
3.5.3. Araştırmadan Dışlanma Ölçütleri.....	20
3.6. Veri Toplama Araçları.....	20
3.6.1. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu.....	21
3.6.2. Veri Toplama Aracı.....	21
3.6.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	21
3.6.2.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	21
3.6.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Ön Hazırlık.....	21
3.7. Verilerin İstatiksel Analizi.....	22
3.8. Prosedür.....	23
3.9. Araştırmanın Etik Yönü.....	24
3.10. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları.....	24
3.11. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği.....	25
4. BULGULAR	27
4.1. Tanıtıcı Özelliklere Ait Bilgiler.....	27
4.2. Annelik Deneyimleri ve Anneliği Algılayış Biçimleri ile İlgili Bilgiler.....	30
4.3. Katılımcıların Anne Olmaya İlişkin Algılarının Metaforik Sınıflandırmasına Ait Bulgular.....	38
4.3.1. Zorluklar Karşısında Mücadelecilik Temasına Ait Bulgular.....	39
4.3.2. Bir Ödül Olarak Annelik Temasına Ait Bulgular.....	42
4.3.3. Zorluklar Karşısında Bilinmezlik Temasına Ait Bulgular.....	42
4.3.4. Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik Temasına Ait Bulgular.....	43
4.3.5. Koruyucu Olma Yönüyle Annelik Temasına Ait Bulgular.....	44
5. TARTIŞMA.....	45
5.1. Tanıtıcı Verilerin Tartışılması.....	45
5.2. Annelik Deneyimlerinin ve Algılarının Tartışılması.....	47
5.3. Görme Engelli Annelik Kavramına İlişkin Üretilen Metaforların Tartışılması....	55
5.3.1. Zorluklar Karşısında Mücadelecilik Temasının Tartışılması.....	55
5.3.2. Bir Ödül Olarak Annelik Temasının Tartışılması.....	56
5.3.3. Zorluklar Karşısında Bilinmezlik Temasının Tartışılması.....	57

5.3.4. Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik Temasının Tartışılması.....	58
5.3.5. Koruyucu Olma Yönüyle Annelik Temasının Tartışılması.....	59
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	61
KAYNAKLAR.....	64
EKLER	73
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU (EK-1)	73
VERİ TOPLAMA ARACI (EK-2).....	75
ETİK KURUL YAZISI.....	77
KURUM İZİN YAZISI.....	79
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI.....	81
ÖZGEÇMİŞ	82

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 4.1: Görme Engelli Annelerin Anne Olacağını Duyduğu İlk An ki Hislerinin Şeması.....	31
Şekil 4.1: Görme Engelli Annelerin Bebeklerini Kucaklarına Aldıkları İlk An ki Hislerinin Şeması	32
Şekil 4.3: Görme Engelli Annelerin Bebekleri ile Kurdukları Bağın Etkenleri Şeması.....	33
Şekil 4.4: Temalar.....	39

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 3.1: Araştırma Zaman Çizelgesi.....	18
Tablo 4.1: Katılımcı Annelerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	27
Tablo 4.2: Katılımcı Annelerin Obstetrik Özellikleri ve Çocuklarına Ait Bilgiler.....	29

KISALTIMA LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
BM	: Birleşmiş Milletler
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ICF	: International Classification of Functioning Disability and Health (Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırması)
ICIDH	: International Classification of Impairment, Disability and Handicap (Uluslararası Yeti Yitimi, Engellilik ve Özürlülük Sınıflandırması)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

ÖZET

[YÜKSEK LİSANS TEZİ]

[GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNE OLMAK İLE İLGİLİ ALGILARI: BİR METAFOR ANALİZİ]

[Büşra AKGÜMÜŞ SUNA]

[Danışman: Doç. Dr.Nur Elçin BOYACIOĞLU]

[Akgümüş Suna, B. (2023). Görme Engelli Kadınların Anne Olmak ile İlgili Algıları: Bir Metafor Analizi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ebelik ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Amaç: Bu araştırma bir grup görme engelli annenin anne olmak ile ilgili algılarını, bebekleri ile aralarında kurdukları bağın onlar için anlamını ve annelik deneyimlerini algılayış biçimlerini metaforlar aracılığıyla somutlaştırarak analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Bu araştırma olgu bilim (fenomenolojik) desene bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Örnekleme görme engelli, en az bir kez annelik deneyimi yaşamış, canlı ve sağlıklı bebeğe sahip, iletişim kurmaya herhangi bir engeli olmayan, çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmiş 25 katılımcı oluşturmaktadır. Veriler bireysel görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler tanıtıcı bilgiler, deneyimler ve “Görme engelli anne olmak....gibidir. Çünkü.....” ifadesi ile oluşturulan metaforlardan oluşmaktadır. Veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırma doğrultusunda geçerli 42 adet metafor üretilmiş olup bu metaforlar beş ana temada toplanmıştır. Bu temalar metafor yoğunluğuna göre sırasıyla, ‘Zorluklar Karşısında Mücadelecilik, Bir Ödül Olarak Annelik, Zorluklar Karşısında Bilinmezlik, Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik, Koruyucu Olma Yönüyle Annelik’ şeklindedir.

Sonuç: Görme engelli anneler annelik deneyimlerini yoğun bir sevgi ve sevinçle ifade ederken, bebek bakım ve görme engelinin olası geçişi hakkında önemli kaygılar yaşadığı belirlenmiştir. Görme engelli anneler anneliği zorluk, mücadele, bilinmezlik, umut, koruyuculuk ve ödül olarak değerlendirmektedir. Annelik umut verici, yaşama bağlayıcı ve toplumda görünür olmak için önemli bir etken olarak görülmektedir.

Mayıs 2023 , 96 sayfa.

Anahtar kelimeler: ebelik, kadın, metafor, görme engelli bireyler, gebelik

ABSTRACT

[M.Sc. THESIS]

[THE PERCEPTION OF MOTHERHOOD OF WOMEN WITH VISUAL
IMPAIRMENTS: A METAPHOR ANALYSIS]

[Büşra AKGÜMÜŞ SUNA |

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU |

[Akgümüş Suna, B. (2023). The Perception of Motherhood of Women with Visual Impairments: A Metaphor Analysis, Istanbul University-Cerrahpaşa Graduate School of Education, Department of Midwifery. Master's Thesis. Istanbul.

Objective: This research aims to analyze the perceptions of a group of visually impaired mothers regarding motherhood, the significance of the bond they establish with their babies, and their experiences of motherhood by concretizing them through metaphors.

Method: This research was conducted following a phenomenological design. The sample of the study was determined using the purposive sampling method, specifically the snowball sampling technique. The sample consists of 25 participants who are visually impaired, have experienced motherhood at least once, have a living and healthy baby, have no communication barriers, and voluntarily agreed to participate in the study. Data were obtained through individual interviews. The data consist of descriptive information, experiences, and metaphors created using the statement 'Being a visually impaired mother is like... because...'. The data were analyzed using descriptive analysis techniques.

Results: Within the scope of the study, a total of 42 valid metaphors were generated, which were categorized into five main themes based on metaphor density. These themes, in order of metaphorical intensity, are: Resilience in the Face of Challenges, Motherhood as a Reward, Uncertainty in the Face of Challenges, Motherhood as a Source of Hope in Life, and Motherhood as a Protective Role.

Conclusion: Visually impaired mothers express their motherhood experiences with intense love and joy, while also experiencing significant concerns about baby care and the potential challenges related to visual impairment. Visually impaired mothers perceive motherhood as a journey of difficulty, resilience, uncertainty, hope, protectiveness, and reward. Motherhood is seen as a promising and life-affirming experience, as well as an important factor for visibility within society. |

May 2023, 96 pages.

[**Keywords:** midwifery, female, metaphor, visual impaired persons, pregnancy]

1. GİRİŞ VE AMAÇ

‘‘Evrenin tüm karanlığı tek mum ışığını bile köreltemez...’’
Mitat Enç

Yetişkin bir kadının birincil kimliği olarak kabul edilen ve varoluşuyla temelden bağdaştırılan; annelik.

Annelik her birey için farklı deneyimlenen ve özel bir olgudur. Bu deneyim hem anne hem de çocuk için fizyolojik, biyolojik, sosyal ve toplumsal birçok faktör etkisinde şekillenmektedir. Böylesi çok yönlü faktörden etkilenen annelik tarih boyunca süregelen bir kutsallaştırmayla açıklanmaktadır. Annelik, annelik içgüdüğü mitiyle açıklanırken herkesin anne olmak istediğı ve mutlaka anne olması gerekliliğı ön plana çıkmaktadır. Anne karşılıksız seven, sınırları olmayan, kendini feda etmiş kadınla simgelenmektedir (Sever, 2015; Aktaş ve Özden, 2020).

Tarihsel süreçte annelikten beklenen roller değışse de genel anlamda yüklü sorumluluklar ve beklentiler bütünü olmuştur. Günümüze dek hala etkileri devam eden geleneksel annelikten, modern anneliğe evrilen düşünce yapısı her noktada anneye farklı sorumluluklar yüklemekte, denetlemekte ve yargılamaktadır (Aydoğan, 2019; Aktaş ve Özden, 2020).

Anneliğın her zaman toplumsal beklentileri karşılamağı ve idealize edilmiş yapıya bağlı kalması gerektiğı düşünölmektedir. Bu sebeple annenin herhangi bir engelinin olması endişeyle yaklaşılan bir konudur. Hatta bir başka yönden ele alacak olursak engelli bireylerin cinsellik, evlenme, çocuk sahibi olma gibi eylemleri gerçekleştirilmesi zor ve kabul görmeyen olgular olarak değerlendirilmektedir (Wolowicz-Ruszkowska, 2016). Toplumda engelli kadınların asexual olduğı, evlenme, çocuk sahibi olma ve yetiştirme konularında başarısız olacağı, onların bakım verecek değil bakım alma gereksinimi olan bireyler olduğı inancı yaygındır. (Bezerra ve diğ., 2020). Bu önyargılar engelli bireylerin annelik deneyimlerini sekteye uğratmaktadır. Annelik deneyimlerini sınırlayan faktörler fiziksel, duyuşsal ya da zihinsel engellerinden ziyade çoğunlukla çevresel engeller olmaktadır.

Görme engelli kadınların annelik deneyimlerine değindiğimizde ilk olarak toplumda yaygınlaşmış ve klişeleşmiş ön yargılar önümüze çıkmaktadır. Görme engelli anneler iyi kalpli, sıcak ancak daha az yetkin kabul edilmektedir (Lendvai ve diğ. 2019). Çocuk bakım gereksinimlerini gerçekleştiremeyecekleri düşüncesi baskın geldiğinden, anneliği algılama biçimleri, annelikten aldıkları doyum, annelik deneyimleri ve hisleri tamamen ikinci planda kalmakta hatta çoğu zaman düşünülmemektedir. Bu nedenle görme engelli kadınların annelik algı ve deneyimleri incelenmesi gereken konulardandır.

Bu çalışmada görme engelli annelerin anneliği nasıl algıladıklarına, deneyimlerini nasıl ifade ettiklerine ve bu konuda ne tür metaforlar oluşturduklarına odaklanılmıştır. Bu araştırmanın verilerinden elde edilen bulgular sonucunda görme engelli kadınların anne olmak ile ilgili algılarını bebekleri ile aralarındaki bağın onlar için anlamını ve gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde yaşadıkları deneyimleri algılayış biçimlerini metaforlar aracılığıyla somutlaştırarak analiz etmek amaçlanmıştır.

Araştırmamız ebelik alanında özellikle görme engelli kadınlar olmak üzere engellilerin annelik algıları, deneyimleri ve annelik sürecini yönetirken karşı karşıya kaldıkları dinamikleri anlamak noktasında fikir verici olacaktır. Ebelik yaklaşımlarının şekillenmesinde etkili olması dezavantajlı gruplara gereken hassasiyetin gösterilmesi ve özelleştirilmiş ebelik hizmetleri için farkındalığın artması beklenmektedir.

Etkileşimin bu denli hızlı gerçekleştiği, algıların değiştiği ve bilgiye erişimin kolaylaştığı bu yüzyılda toplumdaki farklı grupların anneliğini görünür kılmak için onlarla birebir temas halinde olan ebelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu çalışma ile anne ve anne adayları görme engelli kadınlara nasıl yaklaşılacağı ve annelik algı ve tecrübelerini anlayarak nasıl bir tutum sergilenmesi gerektiği konusunda yol gösterici olması beklenmektedir. Görme engelli kadınların anneliğinin görünür ve bireysel olarak sürdürülebilir olması için destek sağlayıcı ebelik profesyonellerinin öncü olması büyük önem arz etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ENGELLİLİK

Bireysel ve toplumsal yönden çok boyutlu ve gelişen bir kavram olması nedeniyle hakkında birçok tanımlaya gereksinim duyulan; engellilik.

İnsanlığın varoluşundan bugüne algılanma ve ifade edilme biçimlerinde farklılıklar olan bu kavramın araştırmamızda neyi ifade ettiğini ve dayandırdığımız gerekçelerin neler olduğundan bahsetmenin çok gerekli olduğu kanaatindeyim.

Engellilikle ilgili kullanılan kavramların (engellilik, özürlülük, sakatlık, yeti yitimi v.b.) ifade ettikleri şey hakkında var olan karmaşa, hangi kavramın kullanılması ya da kullanılan kavramdan ne anlaşılması gerektiği hakkında belirsizliklere neden olmaktadır. Oluşan bu belirsizlik bireylerin engeli ile ilgili sağlık, sosyal ve politik gelişmeleri yavaşlatmaktadır (Kahraman Güloğlu, 2022). Kavramın tek ve herkes tarafından anlaşılabilir bir tanımının yapılamaması, kullanılan kavramların aynı anlamlara sahip olmasa da birbirinin yerine kullanılması belli güçlükleri ortaya çıkarmaktadır.

“Yeti yitimi, uzun dönemli ya da kalıcı olarak fiziksel, akılsal ya da duyuşal işlevin kaybını ya da sınırlamasını ifade etmektedir.” (UNICEF, 2007). Yani yeti yitimi (impairment) kavramı engelliğin bireysel/beden boyutuna işaret etmektedir. “Özürlülük, bir ya da daha fazla işlevsel yeteneğin azalması ya da yok olması” olarak ifade edilmektedir. Bu durumda özürlülük (handicap) kavramı yalnızca bireyin işlevsel zayıflığından ya da yokluğundan bahsetmesi sebebiyle engelliğin sosyal ve toplumsal boyutunu ifade etmede yetersiz kalmaktadır (Güloğlu, 2022). “Engellilik (disability) kavramının kendisi engelliğin bireysel ve toplumsal yönüne işaret eden genelleyici bir kavramdır.” Diğer kavramların üstünde, daha kapsayıcı ve kuşatıcı bir kavram olması sebebiyle bireye sosyal anlamda daha işlevsel bir zemin hazırladığı düşünülmektedir (DSÖ, 2011; Güloğlu, 2022).

Bu araştırmada engellilik kavramının gelişen ve kapsayan özelliğine dayanılarak; işlevsel kaybı ya da yeti yitimi olan bireylerin sosyal ve toplumsal yaşama katılımı ve sürdürmek noktasındaki destekleyiciliğinden yararlanılmıştır. İngilizce literatür doğrultusunda başlıkta “yeti yitimi” (The Perception of Motherhood of Women with Visual Impairments: A

Metaphor Analysis) kavramı kullanılırken, metin içinde ve Türkçe başlıkta kapsayıcılığı ve toplumsal bir olgu olması sebebiyle “engellilik (disability)” kavramına yer verilmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü 1980 yılında yayınladığı ve 1993 yılında revize ettiği Uluslararası Yeti Yitimi, Engellilik ve Özürlülük Sınıflandırması’nda (International Classification of Impairment, Disability and Handicap -ICIDH-) bireyi yeti yitimi odağında, toplumsal yapı ile ilişkilendirmektedir. 2001 yılında yayınlanan Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırması’nda (International Classification of Functioning Disability and Health -ICF-) özürlülük (handicap) kavramını kullanmaktan kaçınmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kavramsal yönden farklılıklar ve bir değişim söz konusudur. 2013 yılı öncesine kadar yasal mevzuatta “özürlü, sakat, çürük, engelli” ifadeleri birbirlerinin yerine kullanılırken 2013 yılında *Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile “engelli” ibaresi ve türevlerine yer verilmiştir. 2014 yılında yapılan değişiklikle *Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun*, “*Engelliler Hakkında Kanun*” ismini almıştır. (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Bunun yanı sıra engelli çocuklar için özel eğitim ve çocuk gelişimi alanlarında özel gereksinimli bireyler/çocuklar ifadeleri kullanılmaktadır. Ancak incitici olmaktan uzaklaşmak için kullanılan bu kavramın neyi ifade ettiği tam olarak anlaşılammamaktadır (Güloğlu, 2022). Toplumsal perspektifte yeti yitimi adlarına da (kör, sağır, spastik v.b.) yer verilmektedir (Örneğin; Altı Nokta Körler Derneği).

Çalışmamızın katılımcılarının bu kavramlar konusunda görüşünü aldığımızda çoğunluk, kullanılan kavramdan ziyade insanların onlara yaklaşımı ve bakış açılarının daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle öncelik verilmesi gereken konunun bireysel ve toplumsal ayrımcılıktan uzak, sosyal bariyerlerin olmadığı ve bireylerin özelleştirilmiş bakım ve hizmet alabildiği bir sistemde var olması gerekliliği yadsınamaz bir olgudur.

Bu bağlamda bazı engellilik tanımlarına yer vermekte fayda olduğu düşünülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 2011 yılında yayınladığı Dünya Engellilik Raporu (World Report on Disability)’nda engelliliği; bedensel, zihinsel ve ruhsal durumların belirli bir oranda ve sürekli olarak fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu kişinin normal yaşam gereklerine uyamama durumu olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda engelliliği

yetersizlik, aktivite kısıtlamaları ve kalıtım kısıtlamalarını kapsayan şemsiye bir terim olarak kullanılmaktadır (DSÖ, 2011).

20.yüzyılın ilk insan hakları belgesi olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarını Dair Uluslararası Sözleşme 'de engelli kişiler, “diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu olan kişiler” olarak tanımlanmaktadır (BM, 2006; Azarkan ve Benzer, 2018).

Türkiye’de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’da engelli kişiler “doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlanmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

2.2. DÜNYA’DA ve TÜRKİYE’DE ENGELLİLİK

İnsanlığın varoluşundan bugüne kadar toplumlarda yer alan engelli bireyler tarihsel süreçte çeşitli dışlanmalara ve ötekileştirilmelere maruz kalmıştır. Toplumsal algının birer ürünü olan bu tutumlar engelli bireylerin insani haklarının engellenmesine, eşit koşullarda bir yaşam sürememelerine neden olmuştur (Orhan ve Özkan, 2020).

Tarih boyunca engellilikle ilgili çok konuşulmuş ve farklı modeller oluşturulmuştur. Engelliliğin bireyin kendisinin ya da ailesinin hatasından kaynaklandığına inanılan moral modelden; engelliliği insan hakları temelinde değerlendiren, topluma diğer bireylerle eşit şartlarda katılımını sağlayan insan hakları yaklaşımına ulaşılmıştır (Ünal, 2021). Bu ilerleyiş sürecinden sosyo-politik model, azınlık grubu modeli, sınırlılık modeli ve biyopsikososyal model gibi modeller ortaya çıkmış olsa da sanayi devrimi ve tıbbi gelişmeler ile paralel ilerleyen medikal model, sosyal model ve insan hakları yaklaşımı politikaların şekillenmesine ışık tutmuştur (Pakkan, 2021).

Medikal modele göre; engellilik bir sağlık sorunu olarak ele alınmaktadır. Model engelli bireyin yetersizliği ve rahatsızlığı çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu model engelli bireylerin tanı, tedavi, önlem noktalarında yenilikler getirerek yaşam kalitelerini iyileştirse de sosyal yönlü sorunlara çözüm üretmek konusunda yetersiz kalmıştır ve yeni bir model arayışına girilmiştir (Ünal, 2021; Pakkan, 2021). Bu arayış ile günümüzde hala en kapsamlı model olarak

kabul edilen sosyal model ortaya çıkmıştır. Sosyal model engelliliğin bireysel yönünden ziyade sosyal, fiziksel ve kültürel yönüne odaklanmaktadır. Asıl engelin toplumsal bariyerler olduğuna vurgu yapmaktadır. Engelliliği bir eksiklikten ziyade farklılık olarak gören sosyal model; engellileri korunup kollanması gereken bireyler olmaktan çıkarıp, sosyal hayatta var olması gereken bireylere dönüşmesine odaklanmıştır (Ünal, 2021; Pakkan, 2021; Orhan ve Özkan, 2020). Yeni yüzyıl ile insan hakları yaklaşımı gündeme gelmiştir. İnsan hakları yaklaşımı ile bireyler insan hakları temelinde değerlendirilmektedir. Engelli bireylerin toplumda diğer bireylerle eşit şartlarda ve insan haklarında aynı düzeyde yararlanması amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra hak talebinde bulunabilmeleri için daha güçlü sosyal hizmet, sosyal adalet ve eşitlik öncelik olmaktadır (Çoban, 2017).

Dünya üzerinde küresel nüfusun %16'sını oluşturan yaklaşık 1,3 milyar insan önemli bir engellilik yaşamaktadır. 2050 yılına kadar engellilikten etkilenen nüfusun iki milyar kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (Global Report on Health Equity for Persons with Disabilities, 2022). Engelli bireyler engeli olmayan bireyler kadar en yüksek sağlık standartına sahip olma hakkına ulaşmalıdır. Bu amaçla belli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da dünyada hala erken ölmeye devam eden, sağlığı daha kötü olan ve günlük işlevlerinde daha çok kısıtlama yaşayan birçok engelli birey için bu hak gerçekleşmekten uzak kalmaktadır (World Report on Disability, 2011).

2011 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen Nüfus ve Konut Araştırması'nda engellilik tıbbi yaklaşımdan (organ kaybı, işlev bozuklukları) çok, fonksiyonlardaki sınırlılıkları odağına almıştır. Bu bağlamda “görme, duyma, konuşma, yaşlıların göre öğrenme/basit dört işlem yapma, hatırlatma/dikkatini toplama alanlarıyla, hareket güçlüğü (yürüme, taşıma, tutma ve merdiven inip çıkma) alanlarından en az birinde zorlandığını veya hiç yapamadığını ifade eden kişiler” en az bir engeli olan nüfus kapsamına alınmıştır. Bu tanımlamayı karşılayan bireylerin sayısının yaklaşık 4,9 milyon olduğu ve nüfusun %6,9'una tekabül ettiği rapor edilmektedir (TÜİK, 2011).

Türkiye’de Ulusal Engelli Veri Sistemi’ne kayıtlı ve hayatta olan engelli birey sayısı yaklaşık 2,5 milyon olarak bildirilmektedir (Bu sayı Engelli Sağlık Raporu almak için yetkili hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş kişileri kapsamamaktadır.). Bu sayının %9,53’ünü görme engeli; %7,97’sini işitme engeli; %1,49’unu

dil ve konuşma engeli; %13,78'ini zihinsel engeli; %40,63'ünü ise süreğen hastalığı olan bireylerin oluşturduğu görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

2007 yılında imzalanan Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile Türkiye engelli politikalarının bu sözleşme çerçevesinde oluşturulmasını kabul etmiştir. Bu bağlamda 2010 yılında engellilere ilişkin alınacak önlemler eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacaktır. Böylece engelli bireylere pozitif ayrımcılık yapılabilmesi anayasal düzenle koruma altına alınmıştır (Azarkan ve Benzer, 2018). 2014 yılında *5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünden Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Kanun*'un ismi *Engelliler Hakkında Kanun* olarak değiştirilmiştir. Bu kanun ile engelli bireylerin sağlık, sosyal yardım, eğitim, devlet ve özel sektör istihdamı, mal edinme hakları gibi konularda yoğun çalışmalar başlatılmış ve iyileştirmelere gidilmiştir. Bu gelişmeler hala istenilen standarda ulaşmamış olsa da toplumda engelli bireylerin hakları konusunda önemli bir farkındalık oluşmasına katkı sağlamıştır.

2.3. GÖRME ENGELLİLİK

Görme engellilik bireyin görsel veriye ulaşma, algılama yeteneğinde sınırlama veya tam kayıp olması durumunu ifade eder. Bu durum genetik faktörler, konjenital bozukluklar, hastalıklar, kazalar, yaralanmalar, yaşlanma gibi birçok etkene bağlı olarak ortaya çıkabilir (DSÖ, 2019; DSÖ, 2011).

Görme bozuklukları sınıflandırılırken görme keskinliği ile ifade edilir. Görme keskinliği belli bir uzaklıktan en küçük objenin görülebilme yeteneğidir. Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (The International Classification of Diseases 11, 2018) görme bozukluğunu uzak ve yakın görme bozukluğu olarak iki grupta sınıflandırmaktadır.

Uzak görme bozukluğu;

Hafif: Görme keskinliği 6/12'den daha kötü,

Orta: Görme keskinliği 6/18'den daha kötü,

Şiddetli: Görme keskinliği 6/60'tan daha kötü,

Körlük: Görme keskinliği 3/60'tan daha kötü olarak belirtilmektedir.

Görme engellilik, görme eksikliği olan bireyin çevresi ile etkileşimi sırasında karşılaştığı zorluklar, bozukluklar ve kısıtlamaların tamamını kapsar. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre karşılaşılan engellilik yalnızca görme durumuna göre değil, aynı zamanda bireyin yaşadığı fiziksel, sosyal ve davranışsal çevre; kaliteli göz bakımı, destekleyici materyaller (gözlük, lens, baston gibi), rehabilitasyon hizmetlerine erişme olasılığı, yapılar, ulaşım ve bilgi ile ilgili sorunlar yaşamaya göre belirlenir (DSÖ, 2019).

Türkiye Körler Federasyonu ise kör ve az görenler kavramını kapsamak üzere “görme engelliler” kavramını kullanmaktadır (2018).

Dünya Sağlık Örgütü beklenen yaşam süresinin uzaması ile tüm bireylerin yaşamları boyunca en az bir kez bakım alması gereken bir göz hastalığı ile karşı karşıya kalmasını beklemektedir. Bu durum karşısında bakım kalitesi ve erişebilirlik ön plana çıkmaktadır. Ancak bakım kalitesi ve erişebilirlik tüm insanlar için eşit değildir. Düşük ve orta gelirli ülkelerde, kadınlarda ve yaşlılarda, kırsal ve sosyoekonomik düzey düşük olan toplumlarda göz sorunlarıyla daha fazla karşılaşmakta, kalite düşmekte ve erişilebilirlik azalmaktadır (DSÖ, 2019).

2.4. DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE GÖRME ENGELLİLİK

Eğitim, sağlık, spor, medya gibi yaşamın birçok yönünün görme duyusu üzerine kurulduğu dünyada 2,2 milyar insan görme bozukluğu veya körlük yaşamaktadır. Bunların 36 milyonunun kör ve 217 milyonunun orta ve şiddetli görme bozukluğu olduğu bildirilmektedir (DSÖ, 2019).

2011 Nüfus ve Konut Araştırması'na göre Türkiye'de görmeye yardımcı araç kullanmalarına rağmen görmede çok zorlandığını ve hiç görmediğini belirten ulusal veri sistemine kayıtlı yaklaşık bir milyon kişi bulunmaktadır. Bu sayı toplam nüfusun %1,4'ünü oluşturmaktadır. Bu oranın %53,9'unu kadınlar, %47,1'ini ise erkekler oluşturmaktadır (TÜİK, 2011).

Görme engeli ile karşı karşıya kalan bireyler yaşamlarının her döneminde sorunlar yaşamakta, farklı ayrımcılıklara ve dezavantajlara maruz kalmaktadırlar. Erken çocukluk döneminde ciddi görme kaybı yaşayan çocukların tüm yaşamlarını etkileyecek motor, dil, duyu, sosyal ve bilişsel gelişimlerinde yavaşlamalar olmaktadır. Okul çağında daha düşük eğitim

başarısı ile karşılaşılmaktadır (Burton ve diğ., 2021; DSÖ, 2019). Yetişkinlik dönemimde düşük iş gücü katılımı ve üretkenlikle karşı karşıya kalınırken, bu beraberinde daha yüksek kaygı ve depresyon olasılığını getirmektedir (Çulcuoğlu ve diğ., 2019; Şen, 2018). Görme engelli bireyler cinsiyet ve eğitim düzeyi fark etmeksizin toplumsal dışlanmaya ve ön yargıya maruz kalmaktadır. Ayrıca ekonomik, sosyal ve kültürel alanda daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Yıldız ve Gürler, 2018).

Görme engelli bireyler için sağlık hizmetlerine erişim en az sağlıklı bireyler kadar haktır. Ancak görme engelli bireyler hastanelerde hareket, fiziksel yapı, çocuklaştırma ve ötekileştirmeye maruz kalarak erişebilirlik konusunda sorun yaşamaktadır (Kozan ve diğ., 2018). Engelli bireyler toplum içinde birçok dezavantaja maruz kalmakta ve birçok özel gereksinime ihtiyaç duymaktadır. Ancak tüm bunlarla karşı karşıya kalırken bir de kadınlık rollerinin yüklediği dezavantajlar engelli kadını daha da dezavantajlı hale getirmektedir (Orhan ve Özkan, 2020). Engelli kadınların aile kurması, evliliği yürütmesi, çalışma yaşamına katılamadığı için ötekileştirilmesi, yetersizlik düşüncesi, çocuk bakım ve gereksinimlerini karşılayamayacağı algısı toplumda var olan yaygın inançlar arasında yer almaktadır (Ünal 2021; Keleş ve diğ., 2020).

2.5. TARİHSEL SÜREÇTE KADIN ve ANNELİK

Tarafsız tarihine erişimimizin kısıtlı olduğu, tarih öncesi çağlardan beri yalnızca erkeğin tamamlayıcı bir unsuru olarak görülen kadınlar.

İnsanlığın varlığını ve devamlılığını sağlayan, insanlara dil ve kültürüyle ilk eğitimi veren, insanlığın neredeyse yarısını oluşturan kadınlar; günümüze dek maddi ve manevi hak ettiği değere tam anlamıyla ulaşamamış, layık olduğu statüyü elde edememiştir (Erbay, 2019).

Tarih öncesi çağlardan 20.yüzyıla kadar kadınların sosyal yaşamda erkeklerden daha alt seviyede tutulmaları gerektiği inancı hâkim kılınmıştır. Bu durum inançlarla, mitolojilerle, iletişim dilleriyle, törelerle, müziklerle pekiştirilerek devam ettirilmiştir (Timurturkan 2019, Erbay 2019).

Eski Yunan toplumlarında kadınlar olimpiyatlara katılamaz, okula gidemez, boşanamaz ve mirastan yararlanamazlardı. Eski Çin toplumlarında ise kız çocuklarına isim verilmemekte, doğum sırasına göre verilen sayılarla kız çocuklarına seslenilmekteydi (Doğancı ve Tuncay,

2020). Romalılarda kadınlar babasından kocasına aktarılan bir eşya gibi görülmekteydi (Erbay, 2019). Hristiyanlıkta kiliselere hapsedilen ya da cadı avlarına kurban giden kadınlar, Musevilikte sinagoglara sokulmamış, İslamiyet'te ise Cahiliye Devri Arap topluluklarından daha iyi duruma gelse de erkeğin himayesinde olmaktan kurtulamamıştır. Eflatun her gün Tanrı'ya onu kadın yaratmadığı için şükrederken, Aristoteles'e göre kadın her zaman erkeğe bağımlı ve erkek daima yaratılıştaki kadında daha üstündü (Doğancı ve Tuncay, 2020)

Orta Çağ'da kadınlar ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayan, yaşam alanının tüm işlerini göğüsleyen bir rol üstlenmişlerdir. Çocuğun kutsal bir varlık olarak görülmesi sebebiyle gebe ve doğum yapan kadınlara ayinler ve dinsel törenler düzenlenmiş, erkek çocuk doğuran kadınlar kocaları tarafından ödüllendirilmiştir. Tüm bunların yanı sıra 15.yüzyılda annenin çocuğuna sevgi ve şefkatle yaklaşması günah kabul edilirken bu durum 18.yüzyıla ulaşıldığında artık beklenen bir durum olarak görülmeye başlanmış, annelik sevgi, şefkat ve fedakarlıkla nitelendirilmiştir (Bozkurt, 2019; Türkdoğan 2013).

Fransız İhtilali'nin getirdiği yenilikçi bakış açısı ve aydınlanma felsefesi ile kadınlar 18.yüzyılın sonunda daha görünür bir hal almaya başlamıştır. Kadınların her anlamda erkekler ile eşit haklara sahip olması gerekliliğin savunan, kadının toplumdaki yerini sağlamlaştırmak ve hak ettiği statüye ulaşmasını hedefleyen feministik düşünce benimsenmeye başlamıştır. 'Erkek aklının üstünlüğü' sorgulanmış, herkesin koşulsuz olarak doğuştan eşit haklara sahip olduğu ve kadınlarında erkeklerle aynı yeteneklere sahip olabileceği tezi savunulmuştur (Doğancı ve Tuncay., 2020; Çapar 2019; Erbaş,2018).

Dünya nüfusunun yaklaşık %50'sini oluşturan kadınlar, çalışma yaşamının %66'sını temsil ettikleri halde dünya gelirlerinin %10'una, mülkiyetlerininse sadece %1'ine sahiptir. Yoksulluk sınırındaki 1,5 milyar insanın %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar sağlıksızlığı, eğitimsizliği, sosyal dezavantajlılığı beraberinde getiren yoksullukla en çok karşı karşıya kalan bireyleridir (Soysal ve diğ., 2022). İnsan kaçakçılığının %80'ini, okuma yazma bilmeyen yaklaşık 800 milyon kişinin üçte ikisini ve HIV taşıyıcısı 33 milyon kişinin yarıdan fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Her iki dakikada bir kadın gebelik ve doğum ile ilgili sorunlar nedeniyle yaşamını yitirirken, her üç kadından biri yakın partner ya da aile şiddetine maruz kalmaktadır (Soysal ve diğ., 2022; Bükecik ve Özkan, 2018).

Kadınların toplumsal statülerini doğrudan etkileyen bir diğer konu da evliliğdir. Evli kadınlar bekarlardan, çocuğu olanlar olmayanlardan, ileri yaşlı ve torunu olanlar olmayanlardan

daha iyi bir statüdedir. Çağlar boyu anneliği algılama biçimlerinde değişiklik olsa da kadına getirdiği statüde pek değişiklik olmamıştır (Soysal ve diğ., 2022; Bozkurt, 2019; Çankaya, 2018).

Türkiye’de ise genel durum çok farklı değildir. Medeni Kanun’un kabulü ile cinsiyet eşitliğine dayalı bir yapı oluşturmak istense de ataerkil toplum yapısının gölgesinde kalmıştır. Avrupa temelli uyarlanan kanun ile kadınların ikamet adresi eşlerinin oturduğu yer kabul edilmiş ve erkeğin aile reisi olduğu açıkça belirtilmiştir (Doğancı ve Tuncay, 2020). Türkiye özelinde değerlendirdiğimizde, kadınlar çocukluk çağlarından itibaren geleneksel annelik ve kabul gören kadınlık rollerini gerçekleştirmeye empoze edilmektedir. Evlilik, çocuk sahibi olmak, onu yetiştirmek toplumda var olabilmenin birinci kuralı ve tamamlayıcısıdır (Yardım, 2020). Kadınlıkla bir görülen annelik sosyal yapı, siyasal söylemler ve politikalardan etkilenen bir dinamiğe sahiptir (Altaş, 2018). Tüm bu etkiler ‘‘ideal annelik’’ kavramını ortaya çıkarmıştır. İdeal anne, çocuğuna yeterli zamanı ayıran, öncülük eden, çocuğunun gelişimi için doğru uyaranlar ve imkanlar sağlayan, sakin ve iyi iletişim kurabilen, çocuğunun ihtiyaçlarına cevap veren özellikler taşımalıdır. Bu kavramın ortaya çıkışından günümüze tanımından pek uzaklaşmamıştır. Kadının şefkat fedakârlık gibi geleneksel özellikleri kodlanırken bilimsel ve modern özellikleri annelik deneyimlerine uygulaması beklenmiştir (Aktaş ve Özden, 2020).

2.6. TÜRKİYE’DE ANNELİK ALGISI ve ÇOCUK BAKIMI

İslamiyet Öncesi, İslamiyet Sonrası ve Cumhuriyet Dönemi Türk toplumlarında toplumsal düzenin bir teminatı olarak görülen aile, önemli bir birleştirici güç unsurudur. Bu yapı içinde kadınlar çocukluk çağından itibaren anne olmaya ve anneliği en iyi şekilde gerçekleştirmeye kodlanırlar. Annelik ailenin ve kültürün temelini oluşturan, kadının toplumsal statüsünü belirleyen bir rol olarak görülmektedir (Yardım, 2020).

Çocuk sahibi olmak hem kadın hem de erkek için gerçekleşen bir durumken, toplumda annelikle özdeşleşen bir durum haline gelmiştir (Burç, 2015). Öyle ki Bayraktar (2011) kadınların çocuk merkezli bir yaşam sürmeleri gerekliliğine, anne çocuk bütünlüğüne değinmekte, anne ve çocuğu ayrılmaz bir parça olarak nitelendirmektedir. Bu durumu kabullenmemeyi ise ‘‘anne olamamışlık’’ olarak tanımlamaktadır.

Çocuk sahibi olmanın annelikle böylesi özdeşleştirildiği bir toplumda kadınların iş yaşamına katılımı, iş yaşamındaki statü ilerleyişleri, eğitim faaliyetleri önemli sınırlayıcılarla

karşı kaşıya kalmaktadır. Çünkü kadının ev ve çocuk ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu hiç değişmemektedir. Sabah işe giden kadın akşam çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamalı, ev sorumluluklarını yerine getirmeli ve iyi bir eş olabilmek için her konuda sürekli dengeyi sağlamalıdır (Umutlu ve Öztürk, 2020).

Kadınların böylesi çoklu rolleri üstlendiği bir toplumda, dünyada yaygınlığı giderek artan “gönüllü çocuksuzluk” tercih edilmesi doğru olmayan bir yol olarak görülmektedir. Çünkü Türk toplumlarında çocuk doğurmak, büyütme ve yetiştirmek evliliğin en önemli işlevlerinde ve gerekliliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çocuk sahibi olmanın evliliğin temel amaçlarından görülmesinin yanı sıra partnerlerin bir arada kalması ve ilişkilerinin kuvvetlenmesini sağlayan bir bağ olarak nitelendirilmektedir (Sakman, 2021). Doğum yanlısı ve aile yaşamını benimsemiş Türk toplumunda gönüllü çocuksuzluğu tercih eden kişiler, haddini aşan sorulara, tavsiyelere ve çocuksuzluklarından dolayı içten içe insanların acıma duygularına maruz kalmaktadır (Yıkılmış, 2018).

Türkiye’de gönüllü çocuksuzluğun ilerlediği ivmeden daha hızlı yol alan bir diğer kavram ise “ideal annelik”tir. İdealize edilen annelik bireylere neler yapmaları gerektiğini söylerken, aksinin gerçekleşmesi durumunda çocukta telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabileceği yönünde baskı kurmaktadır. Bu durum annelerin devamlı bir kaygı ve suçlulukla yaşamasına neden olmaktadır. Sosyal medya bu konuda en hızlı etkileşimde bulunulabilen, en ulaşılabilir ve en yaygın kullanılan alandır. Sosyal medyada yansıtılanlara göre anne iş yaşamı, ev yaşamı ve çocuk arasında kalmaz, istediği doyuma ve mutluluğa erişir ve bütün sorumlulukların üstesinden gelir. Tüketim kültürünün en önemli bayrak taşıyıcılarından biri olan bu etkileşim biçimi sığ, konunun özüne inemeyen ve kapsayıcılıktan uzak bir yapıdır. Çünkü bu sistemde düşük sosyoekonomik düzeye, engelliliğe, yaşanan gerginlik ve sorunlara yer verilememektedir (Meşe, 2018). Bunun yerine mükemmelliğe dayalı bir sanal kimlik oluşturma, ekolojiye duyarlı davranışlarda bulunma (doğal, organik ürün kullanımı, hijyene karşı yoğun hassasiyet, vegan ürün kullanımı gibi) ve hızlı etkileşim alınabilecek olumlu faaliyetler gerçekleştirme ön plana çıkmaktadır (Çabuk ve Gür, 2020).

2.7. GÖRME ENGELLİ ANNELERİN ANNELİK ALGISI ve ÇOCUK BAKIMI

Toplumlarda bir çocuğun yaşamın üzerinde söz sahibi olabilen en birincil kişiler ebeveynlerdir. Çocuğun primer ihtiyaçlarının giderilmesi ise genellikle kadınlarla

özdeşleştirilmiş bir durumdur (Yardım, 2020). Ancak toplumda bu sorumlulukları yerine getirirken maruz kalınan birçok eleştiri mevcuttur. Hem kadın hem de anne olmanın yüklediği sorumluluklarla baş etmek önemli bir enerji ve inanç isterken, görme engelli bir kadın anneliği deneyimlemek istediğinde daha yoğun bir enerji ve inanca ihtiyaç duymaktadır (Hanko ve diğ., 2022). Çünkü toplumsal yapıda engelli kadınların cinsel aktif olmadıkları, evlenme ve çocuk sahibi olma olasılıklarının ve isteklerinin engeli olmayan kadınlara göre daha düşük olduğu, var olan gebeliklerin engeli olmayan kadınlara göre daha plansız gerçekleştiği ve annelik deneyimlerinde daha başarısız olacaklarına dair inançlar mevcuttur (Wolowicz-Ruszkowska, 2016; Hanko ve diğ., 2022). Yani toplum bedensel bir yazgı olarak kadınlardan anne olmalarını beklerken bu durum engelli kadınlar için pek de böyle olmamaktadır (Lendvai ve diğ., 2019). Damgalamalar, engelliği tedavi edilecek bir sağlık durumu ya da doğmamış çocuğa potansiyel zarar verebilecek bir durum olarak değerlendirmek, aşırı kontrolcü yaklaşım maruz kalınan başlıca problemlerdendir (Hanko ve diğ., 2022). Yalnızca geniş sosyal toplumun değil, yakın çevrelerinin de güvensiz yaklaşımları sosyal soyutlanmaya, bilinmeyene karşı ekstra korku duymaya ve yeteneklerini kanıtlamak için fazlaca performans göstermelerine neden olmaktadır (Lendvai ve diğ., 2019). Maruz kaldıkları bu tutumlar hizmetlere erişimlerini, bilgiye ulaşma haklarını ve kaynakları kullanımlarını engellemektedir (Kozan ve diğ., 2018).

Tüm olumsuz tutumlara rağmen görme engelli kadınlar hem engelliliğin getirdiği fiziksel dezavantajlarla hem de toplumun oluşturduğu dezavantajlarla mücadele etmektedir. Görme engelli anneler engelliliğin çocuğa olası geçişi karşısında önemli bir kaygı yaşamaktadırlar. Bebeğine güvenli bakım verip veremeyeceği, verdiği bakımla sosyal çevreyi tatmin edip edemeyeceği başlıca stres faktörlerindedir (Moghadam ve diğ., 2017; Ledvai ve diğ., 2019). Birçok araştırmada görme engelli annelerin çocuklarına farklı bir sevgi ve mutlulukla bağlı oldukları ifade edilmektedir (Hanko ve diğ., 2022; Bezerra ve diğ., 2020; Cetişli ve diğ., 2018; Moghadam ve diğ., 2017). Annelik görme engelli bir kadın için güvenli bir liman olarak değerlendirilmektedir. Bunun sebebi görme engelli kimliğine eklenen annelik kimliğinin toplumsal yapıda onu başka bir noktaya taşımasıdır (Hanko ve diğ., 2022). Görme engelli anneler bir çocuğa sahip olmayı toplumun ayrılmaz bir parçası olabilmeleri için bir teminat olarak görmektedirler (Lappetelainen ve diğ., 2017). Ancak zaman zaman toplumdaki sosyal algılar ve etiketlenme nedeniyle hem kendileri hem de çocukları için sosyalleşmekte, toplumdaki yerlerini belirtmekte zorlanmalarına neden olmaktadır (Cetişli ve diğ., 2018).

Erken çocukluk döneminde başarmanın verdiği doyum ve bakım zorlukları karşısındaki bilinmezlikler birbiri içine girmiş şekilde hissedilmektedir. Görme engelli anneler beslenme, hijyen, ilaç kullanımı, güvenlik gibi konularda kendilerince çözümler üretmektedirler. Beslenirken sesleri dinlemek, sesli termometreler ya da kabartmalı yönergeler kullanmak, yaşam alanını sınırlarla belirleyerek güvenliği sağlamak, bebek kişisel bakımı konularında destek almak kullanılan yöntemlerdendir (Cetişli ve diğ., 2018; Moghadam ve diğ., 2017; Bezerra ve diğ., 2020).

İleri çocukluk ve okul dönemlerinde spor, oyun, dans gibi uzak mesafeli etkinliklerde dışarda kaldıklarını hissetmektedirler. Ayrıca okul çağı çocuklarda diğer ebeveynlerden farklı olmaları sebebi ile zorbalığa maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Görme engelli anneler bu tür durumlar karşısında iyi iletişim teknikleri ve profesyonel yardımlar olarak mücadele etmektedirler.

Sözel olmayan iletişim kanalları anne-çocuk etkileşiminde kritik rol oynamaktadır. Çünkü çocuğun ihtiyaçlarını, duygu durum değişikliklerini, jest ve mimiklerini tespit etmek ve buna uygun yanıt vermek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple alternatif duyularla etkileşim kurulmaktadır (Commodari ve diğ., 2022; Moghadam ve diğ., 2017).

2.8. GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNELİĞİ ÜZERİNDE EBENİN ROLÜ

Ebeler prekonsepsiyonel süreçten 0-6 yaş grubu danışmanlık hizmetlerinde primer hizmet sağlayıcılardır. Bu süreçte bireyler profesyonel desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak yetersiz sağlık hizmetleri, özelleştirilmemiş danışmanlık hizmetleri ve eğitimsiz personel görme engelli kadınları sorunlara kendince çözümler aramaya ve farklı başa çıkma stratejileri geliştirmeye mecbur bırakmaktadır (Wolowicz-Ruszkowska, 2016).

Macaristan'da Körler Enstitüsü'nün yayınladığı bir rapor sonucunda oluşturulan görme engelli kadınların bebek bakımı hakkındaki bilgi eksikliğini gidermek için bir eğitim programı mevcuttur. Aynı zamanda "Görme engelli ebeveynlerin bakımı için sağlık profesyonellerinin hazırlanması" üzerine eğitimler mevcuttur (Tolnayne ve ark. 2015). Bu eğitimler görme engelli kadınların görünür hale gelmesi ve özelleştirilmiş bakım sağlamak için büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple ebeler bakımlarını özelleştirmek ve her birey için özel olan annelik deneyimlerini anlamak için kanıta dayalı çalışmalarla desteklenen eğitim programı faaliyetlerinde bulunmalıdır. Herhangi bir özel çaba ve harcamadan uzak, ilgisizlik, empati

eksikliği ve fonksiyonel ihtiyaçların yetersiz farkındalığı ortadan kaldırılmalıdır (Mazurkiewicz ve diğ., 2018).

Ebelerin destek ve bakım kavramları arasındaki temel farklılığı anlaması bu noktada büyük önem arz etmektedir. Destek sağlamak bireyin kendine güvenini artıran, kendi performansını desteklemek için yapılan her türlü kolaylaştırıcı ve gerekli eylemi içerir. Bakım sağlamak ise “zayıf olanın” sorumluluğunu üstlenir. Destek bireye özelken, bakım göreve odaklanır. Bağımlılık yapan ve zayıflatan bakım kavramından uzaklaşarak güç, cesaret ve bağımsızlık veren destek ağının bir parçası olunmalıdır. Bu durum görme engelli annelerin bağımsızlık kazanmasına ve kamusal alanda var olmalarının yolunu açacaktır (Wolowicz-Ruszkowska, 2016).

Kamusal alanların erişilmezliği sosyal izolasyona neden olur. Annelerin çocuklarına bağımsız bakım sağlamasını zorlaştırır ve başkalarına bağımlılıklarını artırır. Ebeler kamusal alanlarda özellikle sağlık hizmetlerinde erişebilirliğin artırılmasına katkı sağlamalıdır.

Görme engelli kadına destek sağlarken profesyonellerin sıklıkla gerçekleştirdiği çocuklaştırmadan kaçınılmalıdır. Yani destek direkt olarak anneye sağlanmalı, mikro çevreye sağlanacak destek bundan bağımsız olmalıdır. Çünkü bu durum annenin yeni toplumsal rolüne geçişte önemli bir etkiye sahiptir (Frederick, 2015).

Annelik her kadın için özeldir ve endişe verici olabilir. Ebe ve görme engelli kadının etkileşimi kadının yaşamını kolaylaştırma ve endişelerini gidermek için çok önemlidir. Bireyin hassasiyet duyduğu konular ve bilgi eksikliği olan noktalar iyi analiz edilebilmeli ve özelleştirilmiş destek sağlanabilmelidir. Bunun için bireyin kendini ifade etmesine fırsat verilmeli, istek ve arzuları dikkate alınmalıdır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırmanın deseni, çalışma grubu, araştırmanın yeri ve zamanı, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ŞEKLİ

Görme engelli kadınların evlenme, gebe kalma, doğum yapma ve güvenli bir şekilde çocuk yetiştirme becerileriyle ilgili durumlar toplumların kaygıyla yaklaştığı konulardır. Bu kadınların annelikten aldıkları doyum, kurdukları bağ, deneyimler ve hisler tüm bu kaygıların gölgesinde kalmaktadır. Bu araştırma görme engelli kadınların anne olmak ile ilgili algılarını, bebekleri ile aralarında kurdukları bağın onlar için anlamını ve gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde yaşadıkları deneyimleri algılayış biçimlerini metaforlar aracılığıyla somutlaştırarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırma soruları:

- 1) Görme engelli kadınların anneliğe yönelik algıları nelerdir?
- 2) Görme engelli kadınlar anneliğe yönelik daha çok hangi metaforları kullanmaktadır?

3.2. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Bu araştırma, görme engelli kadınların anne olmakla ilgili algılarına ve annelik deneyimlerine odaklanmıştır. Mevcut çalışma, nitel araştırma türlerinden biri olan fenomenolojik (olgu bilim) desene bağlı kalınarak yürütülmüştür. Nitel veriler katılımcıların ifadeleri ve metaforlar (mecazlar) ile elde edilmiştir.

Nitel araştırma, bireyin bakış açısı ile farklı deneyimleri hakkında bilme ve öğrenme yoludur. Gerçeğin nesnel olduğunu ve ampirik olarak ortaya çıkarılabileceğini savunan nicel yöntemlerin aksine, gerçekliğin önceden belirlenmediği, araştırmanın katılımcılar tarafından inşa edildiği fikrine dayanan doğal bir modeli takip eder (Tekindal ve Uğuz, 2020). Nitel araştırmalarda genellikle gözlem, derinlemesine görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama tekniklerini kullanılır (Baltacı, 2019). Nitel araştırmalar sorunu ya da soruları kendi bağlamında, yorumlayıcı şekilde inceleyerek olay ve olguları yorumlarken bireylerin

onlara atfettiği anlamlara yoğunlaşır (Tekindal ve Uğuz, 2020). Bir soru ya da sorun belirlenirken kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri ve bu değişkenleri etkileyen sebepleri derinlemesine inceleyerek daha kapsamlı bir açıklama getirebilmek amacıyla nitel araştırma yapılır (Baltacı, 2019). Nicel araştırmaların kanıt arayıcı kimliği ve örnekleme oluşturan miktara odaklanan doğasına karşın; daha küçük çalışma gruplarıyla deneyimleri ve davranışları, süreçler ve olgular ile bir bütün olarak açıklamayı hedefler (Neuman, 2014). Nitel araştırmalar çok parçalı bir yapıya benzetilebilir, parçaları birleştirmek ve bütünü oluşturmak belli bir zorluğu beraberinde getirir.

Nitel araştırma türlerinden biri olan fenomenoloji ise bireylerin olgu ve olaylara yönelik deneyimlerini nasıl algıladıklarını ve bunları diğer bireylere nasıl yansıttıklarını yorumlamaya çalışan bir desendir (Merriam ve Tisdell, 2015). Fenomenolojinin amacı insan deneyimlerini anlamaktır. En genel anlamıyla fenomenoloji, bireye ait olan deneyimlerin toplamına atıfta bulunur (Tekindal ve Uğuz, 2020). Temel veri kaynağı araştırmacı ile katılımcı arasındaki derinlemesine görüşmelerdir ve araştırmacıların bireylerin deneyimlerini anlamasına ve yorumlamasına imkan sunar (Antwi ve Hamza, 2015).

3.3. ARAŞTIRMANIN YERİ ve ZAMANI

Araştırmanın katılımcıları Ankara ilinde bulunan Altı Nokta Körler Derneği'nin üyeleri arasından belirlenmiştir. Görüşmeler Haziran 2022-Temmuz 2022 tarihleri arasında, dernek yönetimi tarafından sağlanan sakin ve sessiz bir odada yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.3.1. Altı Nokta Körler Derneği

Altı Nokta Körler Derneği 1950 yılında kurulan yöneticileri ve üyelerini tamamı görme engelli bireylerden oluşan bir dernektir. Kurucu başkanı kendisi de görme engelli olan Doç. Dr. Mithat Enç'tir. Derneğin 31 ilde şubesi bulunmaktadır. Yaklaşık 6500 üyesi vardır. Dernek Türkiye Körler Federasyonu'nun etkin bir üyesi olmakla birlikte, Avrupa Körler Birliği ve Dünya Körler Birliği ile yoğun etkileşim içindedir. Altı Nokta Körler görme engelli bireylerin kendine yeterli, üretken, toplumla etkileşim içinde olan bireyler olarak yetişebilmelerini ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için sosyal, kültürel, eğitsel ve mesleki gelişimi amaçlayan ve sorulara çözüm yolları üreten bir dernektir.

3.4. ARAŞTIRMANIN ZAMAN ÇİZELGESİ

Araştırma Ocak 2022-Mayıs 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile ilgili yapılan işlemlerin zamanı Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Araştırma Zaman Çizelgesi

Araştırma konusunun seçimi	Ocak 2022
Altı Nokta Körler Derneği Ankara Şubesi’nden resmi çalışma izninin alınması	02 Şubat 2022
Tez önerisinin kabulü	17 Mart 2022
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı’ndan onay alınması	10 Mayıs 2022
Araştırma verilerinin toplanması	04 Haziran-17 Temmuz 2022
Verilerin analizi ve değerlendirilmesi	22 Temmuz-31 Ağustos 2022
Tez raporunun yazılması	1 Eylül 2022 – 1 Mayıs 2023

3.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ ve ÖRNEKLEMİ

Nitel araştırmalarda, araştırma evreninin değişkenleri üzerine genellemelere varmaktan ziyade, daha küçük örneklem ile ayrıntılı bir kavrama amaçlanır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü için belirlenmiş bir kural bulunmaz (Yüksel ve Yıldırım, 2015). Çalışmaya dahil edilecek katılımcıların sayısı konusunda farklı görüşler vardır. Starks ve diğ. (2007), katılımcıların sayısının bir ile 10 kişi arasında değişebileceğini belirtirken; Yıldırım ve Şimşek (2016), katılımcı sayısının 10’u geçmemesini, Wilson (2015) ise katılımcı sayısının altı ile 20 arasında değişebileceğini, üçten bire kadar inebileceğini ancak bir standardın olmadığını vurgulamaktadır. Bu sebeple nitel araştırmalarda amaçlı olarak belirlenen katılımcılarından, detaylı geniş bilgilerin edinilmesi örneklem büyüklüğüne karar vermede genel kuraldır ve doyuma ulaştığı düşünülen katılımcıya kadar görüşmelere devam edilmelidir. Araştırmacı görüşmelerden topladığı bilgilerin kendini tekrarladığını düşündüğü zaman görüşmelerini bitirebilir (Baltacı, 2018).

3.5.1. Örneklem Seçimi

Bu araştırma kapsamında Görme Engelli Kadınların Anne Olmak ile İlgili Algıları konusu ile ilgili incelenen çalışmalardan Hanco'nun 2022 yılında yaptığı Motherhood Experiences of Visually Impaired and Normally Sighted Women adlı çalışmasında 20 görme engelli anne çalışmaya dahil edilmiş, Erbay'ın 2021 yılında yaptığı Görme Engelli Annelerin Çocuk Bakım Deneyimleri ve Hemşirelerden Beklentileri: Niteliksel Bir Çalışma adlı doktora tezinde ise 25 görme engelli anne çalışmaya dahil edilmiştir. Lendvai'nin 2019 yılında yaptığı The lived experiences of visually impaired mothers and their perception of social attitudes towards them adlı çalışmasında beş görme engelli anne ile çalışılmış, Moghadam'ın 2017 yılında gerçekleştirmiş olduğu Parenting Experiences of Mothers who Are Blind in Iran: A Hermeneutic Phenomenological Study adlı çalışmada dokuz görme engelli anne çalışmaya dahil edilmiştir. Chiesa'ın 2015 yılında gerçekleştirmiş olduğu Communicative interactions between visually impaired mothers and their sighted children: analysis of gaze, facial expressions, voice and physical contacts başlıklı çalışmada yedi görme engelli anne çalışmaya dahil edilmiş, Conley-Jung'un 2001 yılında yaptığı Mothers with Visual Impairments who are Raising Young Children çalışmasında ise 42 görme engelli anne ile çalışılmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda Görme Engelli Kadınların Anne Olmak ile İlgili Algıları konusunda benzerlik gösteren nitel çalışmalar incelenmiş, bu çalışmalarının örneklemelerinin ortalama 20 katılımcıdan oluştuğu görülmüştür. Buradan hareketle çalışmaya 30 katılımcı hedefi ile başlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Alınan bilgilerin veri doygunluğuna ulaştığı düşünüldüğü noktada araştırmanın veri toplama süreci, 25 katılımcı ile araştırmacı (BAS) tarafından tamamlanmıştır.

3.5.2. Araştırma Dahil Edilme Ölçütleri

- Görme engelini sahip olması,
- Gebelik, doğum ve doğum sonu dönemi en az bir kez deneyimlemiş olması,
- Canlı ve sağlıklı bebeğe sahip olması
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olması,

- İletişim kurmaya engel olan herhangi bir sorunun olmaması (Türkçe bilmesi, işitme, konuşma ve anlama yeteneklerinde herhangi bir bozukluk olmaması)

3.5.3. Araştırmadan Dışlanma Ölçütleri

- Ana dili Türkçe olmaması
- Adölesan veya ileri yaşta anne olması
- Gebelik, doğum ve doğum sonu dönem deneyimi olmaması,
- Görme engeli dışında herhangi bir engelinin olması,
- Çocuğunun herhangi bir engelinin olması

3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Nitel araştırmalar istatistiksel veya sayısal bir araç olmadan bulgular üretmeyi, durumların ve olayların bütüncül biçimde ortaya konulmasını sağlayan teori oluşturmayı amaçlayan araştırma yöntemleridir (Erdoğan ve diğ., 2015). Nitel araştırmalarda çoğunlukla gözlem, yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış bireysel görüşme, odak grup görüşmesi, söylev ve metin analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Forrester ve Sullivan, 2018). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış bireysel görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem araştırmanın katılımcılarının duygularını, algılarını, beklenmeyen durumlarını ve yaşam öykülerini anlamayı ve somutlaştırmayı sağlar. Sorulan sorulara verilen yanıtlar katılımcıların iç dünyasını yansıtır (Erdoğan ve diğ., 2015). Nitel araştırmalarda bireysel derinlemesine görüşme en sık tercih edilen ve çok güçlü bir veri toplama yöntemidir. Katılımcılara kendilerini birinci kaynaktan ifade edebilme fırsatı sunarken, araştırmacının katılımcıların iç dünyalarını, deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini onların ifadeleriyle derinlemesine anlama imkânı sunar (Erdoğan ve diğ., 2015; Tekin, 2006).

Araştırmada Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu ve Görüşme Formu kullanılmıştır.

3.6.1. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (EK-1) ile araştırmanın amacı, içeriği ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra çalışmaya katılma kriterlerini karşılayan ve katılmaya gönüllü anneler sözlü ve yazılı onam alındıktan sonra çalışmaya dahil edilmiştir.

3.6.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak katılımcıların özelliklerini, duygu ve düşüncelerini ortaya koyabilmek için kişisel bilgi formu ve açık uçlu sorulardan oluşan katılımcıların kendini ifade etmesine fırsat tanıyan bir veri toplama aracı kullanılmıştır (EK-2). Veri toplama aracı iki kısımdan oluşmaktadır.

3.6.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Literatür doğrultusunda oluşturulan kişisel bilgi formunda tanıtıcı bilgilerden oluşan 11 adet soru bulunmaktadır. Bunlar katılımcıların yaşı, eğitim durumu, mesleği, medeni durumu, görme engelinin ne zaman oluştuğu, görme engelinin derecesi, kaç çocuğu olduğu, çocuğun/çocukların yaşları, doğum şekli, emzirme durumu, bebek bakımında yardım alma durumu bilgilerine ulaşmayı hedefleyen sorulardır (Merriam, 2018).

3.6.2.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Veri toplama aracının literatür doğrultusunda oluşturulan ikinci kısmında ise görme engelli kadınların annelik deneyimlerini ve algılarını analiz edebilmek için sorulmuş beş açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın son kısmında annelere “Görme engelli anne olmak..... gibidir. Çünkü.....” ifadesindeki boşlukları herhangi bir nesne, imaj, canlı cansız bir varlık vb. ile doldurması istenmiştir (Merriam, 2018).

3.6.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Ön Hazırlık

Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan görüşme formu için kapsamlı alanyazın taraması yapılmıştır. (Erbay, 2021; Yoğurtçu 2021; Baltacı, 2019; Şahin, 2019; Korkut ve Keskin, 2016). Görüşme sorularının açık, anlaşılır olmasına ve soruları yöneltme esnasında basit bir sırayla, akıcı şekilde, bireyi yönlendirmeden ilerlemesine özen gösterilmiştir. Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde öğretim üyesi olan iki uzmandan görüş alınarak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra katılımcılara uygulanmıştır.

3.7. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Verilerin değerlendirilmesinde niteliksel betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önce belirlenen kavramsal çerçeveye ya da temalara göre düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulur. Görüşme yapılan ya da gözlemlenen

bireylerin ifadelerini çarpıcı bir şekilde aktarmak için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir (Erdoğan ve diğ., 2015; Yıldırım ve Şimşek 2016). Betimsel analizde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramları birbirleriyle ilişkilendirerek yorumlanmış bir biçimde yansıtmaktır (Erdoğan ve diğ., 2015). Veriler mantık çerçevesinde ve anlaşılır biçimde betimlenir. Yapılan betimlemeler yorumlanır, neden-sonuç ilişkileriyle değerlendirilip sonuca ulaşılır. Bu araştırmada da katılımcıların ifadeleri ile elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile dört aşamada analiz edilmiştir. Bunlar (1) betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, (2) tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, (3) bulguların tanımlanması, (4) bulguların yorumlanmasıdır (Erdoğan ve diğ., 2015, Baltacı, 2019).

1-Betimsel analiz için çerçeve oluşturma: Araştırma soruları, kavramsal çerçeve ve görüşme/gözlemden hareketle bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeve verilerin toplanacağı kategorilerin ve temaların nasıl düzenleneceğini ve sunulacağını belirler. Kavramsal çerçevenin daha önceden belirlenmiş olması betimsel analiz için kolaylık sağlar.

2-Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Bu aşamada, oluşturulan çerçeveye bağlı kalınarak elde edilen veriler ayrıntılı bir biçimde okunur ve sınıflandırılır. Tanımların ve sınıflandırmanın anlamlı ve mantıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi önemlidir. Elde edilen verilerden tematik çerçevenin dışında kalanlar ya da belirlenen temalar için önemli olmayanlar olabilir. Sonuçlar yazılırken kullanılacak olan katılımcıların doğrudan ifadeleri ve güçlü örnekler bu aşamada seçilir.

3-Bulguların tanımlanması: Açık ve anlaşılır bir dille tekrardan kaçınarak düzenlenen veriler gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir.

4-Bulguların yorumlanması: Bu aşamada son olarak tanımlanan bulgular açıklanır. Bulgular kendi içinde ilişkilendirilir ve neden sonuç ilişkileriyle açıklanır.

Toplanan veriler ile tümevarıma dayalı analiz yapılmış ve katılımcıların verdiği yanıtlar okunarak değerlendirilmiştir. Verilerin kategorileştirmesi sistematik olarak yürütülmüş olup temaların düzenlenmesi sağlanmıştır. Temaların uygunluğunu değerlendirmek için araştırmacılar dışında ebe, sosyal hizmet uzmanı, psikiyatri hemşiresi ve psikiyatristten oluşan dört uzmandan görüş alınmıştır.

3.8. PROSEDÜR

Araştırmaya etik kurul izni ve Altınokta Körler Derneği'nden alınan izin sonrasında başlanmıştır. Görüşmeler Altınokta Körler Derneği Ankara Şubesi'nde dernek yönetiminin sağladığı bir odada araştırmacı ebe Büşra Akgümüş Suna tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar araştırmaya dernek yönetiminin yaptığı bir duyuru ile davet edilmiş, araştırmacının ayrıntılarını merak eden kişilere ayrıntılı bilgi verilmiş ve gönüllü olan kişilerle görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan görme engelli annelerin kendileri gibi görme engelli olan ve çalışma kriterlerine uyan arkadaşlarına ulaşılması konusunda desteği alınmıştır.

Görüşmelerde, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak her katılımcı ile bireysel derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler başlamadan önce katılımcıların görme engelli olması sebebiyle her katılımcıya gönüllü onam formu araştırmacı tarafından okunmuş, bir şahit eşliğinde sözlü ve yazılı izin alınmıştır. Görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedebilmeleri için şahit odadan çıktıktan sonra yüz yüze yapılmıştır.

Görüşmeler ortalama 30-40 dakika sürmüştür. Görüşme esnasında ve görüşme sonunda her görüşme aynı gün hafıza faktörü göz önünde bulundurularak yazıya dökülmüştür. Anneler için hem bilgi formunu hem de yarı yapılandırılmış görüşme formunu içinde bulunduran bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Her katılımcıya görüşmenin rahat geçmesi amacıyla; araştırmacının yazılı olarak kayıt alabileceği, görüşme nedeniyle kendine herhangi bir zarar gelmeyeceği, verdiği bilgiler ile ilgili adının deşifre edilmeyeceği, görüşmeyi sonlandırmak isterse görüşmenin herhangi bir yerinde bunu yapabileceği bilgisi verilmiştir. Görüşme başladıktan sonra yalnızca bir katılımcı ‘‘görme engelli annelerin anneliğinin engeli olmayan annelerden farklı olamayacağı bu sebeple bu soruları yanıtlamanın anlamsız olduğunu’’ düşünmesi sebebi ile görüşmeye devam etmek istememiştir. Gönüllülük ve bireye zarar vermeme ilkesine bağlı kalınarak görüşme sonlandırılmıştır.

3.9. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmanın yürütülebilmesi için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 10.05.2022 tarihinde etik izin onayı alınmıştır (E-74555795-050.01.04-397960) (Ek-3).

Araştırma Altı Nokta Körler Derneği Ankara Şubesi'nde yürütülmüştür. Araştırmayı gerçekleştirebilmek için kurumdan yazılı izin alınmıştır (Ek-4).

Yüz yüze görüşme tekniği ile yapılan görüşmelerde tüm katılımcılardan sözlü ve yazılı onam (Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu) alınmıştır. Araştırma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri 'ne uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara tüm bilgilerinin gizli kalacağı ve istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları belirtilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri araştırmacılar tarafından gizli tutulmuştur üçüncü bir kişi ile paylaşılmamıştır ve yazılı herhangi bir metinde kullanılmamıştır.

3.10. ARAŞTIRMANIN GÜÇLÜ YÖNLERİ ve SINIRLILIKLARI

Güçlü Yönleri;

- Literatürde nadir ele alınan bir konuya (hem annelik algısı ve deneyimi yönünden hem de görme engelli kadınların algı ve deneyimleri yönünden) odaklanmış olması,
- Özelleştirilmiş belli özelliklere sahip bir grubun annelik algı ve deneyimlerini ele alması,
- Dezavantajlı bir grubun annelik deneyimlerini derinlemesine değerlendirerek literatürde yer bulmasını sağlaması.

Sınırlılıkları;

- Araştırma elde edilen veriler derinlemesine görüşmeler esnasında elde edilenlerle sınırlı kalması,
- Araştırmanın örneklem grubuyla sınırlı olması, genellenememesi,
- Araştırmanın görme engelli en az bir kez annelik deneyimi yaşamış anneleri kapsamaması (Annelik deneyiminin zamanları grubun homojenliği açısından farklılık gösterebilir).

3.11. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİLİĞİ ve GÜVENİLİRLİĞİ

Bilimsel araştırmaların inandırıcılığı ve kabul görme seviyesi kullanılan yöntem, veri toplama araçları ve verilerin analizinin geçerli ve güvenli olmasıyla bağlantılıdır (Baltacı, 2019).

Nitel araştırma yöntemleri, yaşamın anlam ve deneyimlerini çok boyutlu açıklamaya yöneliktir. Nitel araştırmalar doğası gereği istatistiksel ve ampirik hesaplamalara dayandırılmaz (Arastaman ve diğ., 2018). Nicel araştırmaların geçerliliği ve güvenilirliği için farklı ölçme yöntemleri mevcutken, nitel araştırmaların net bir şekilde geçerlilik ve güvenilirlik tespitini yapmak olası değildir (Baltacı, 2019). Nicel araştırmalarda kullanılan geçerlilik ve güvenilirlik yerine nitel araştırmalarda inanırılık ön plana çıkmaktadır. Guba ve Lincoln nitel araştırmalar için geçerlilik-güvenilirlikten ziyade iç geçerlilikte inandırıcılık olması gerektiğini vurgulamaktadırlar ve bunun için bazı ölçütler belirlemişlerdir (Başkale, 2016; Arslan, 2022). İnandırıcılık için kriterler; inanırılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirlik olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Bundan hareketle nitel araştırmanın geçerliliğinin ve güven duyulabilirliğinin sağlanması dört ölçütten her biri için farklı bir tekniğin kullanılmasıyla mümkün olacaktır (Arslan, 2022).

Geçerliliğin sağlanması için uygulanan girişimler:

- Araştırmanın inanırılığını artırmak için görüşme formu geliştirilirken literatür ışığında kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur (İnanırılık).
- Araştırmanın aktarılabilirliğini artırmak için, veri toplama araçları, işlenmemiş veriler, metaforlar, gözlem raporları ve çıkarımlar araştırmacılar dışında bir uzmana danışılarak görüş alınmıştır (Aktarılabilirlik).
- Veri toplama aracı, literatür doğrultusunda alanyazına bağlı kalınarak oluşturulmuştur (İnanırılık).
- Araştırmamızda amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme kullanılmıştır (Aktarılabilirlik).
- Görüşmeler sırasında katılımcıların ifadelerinin en doğru şekilde aktarılması için tekrarlayıcı geri bildirimler verilerek teyit edilmiştir (İnanırılık).

- Araştırmanın bulguları katılımcı ifadeleriyle verilmiş. Betimlemede ve somutlaştırmada kullanılan metaforlar, tekrarlandığında sayı olarak belirtilmiştir (Aktarılabilirlik).
- Elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde rapor edilmiştir (Doğrulanabilirlik).

Güvenilirliğin sağlanması için uygulanan girişimler:

- Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve obstetrik özellikleri gereç-yöntem bölümünde ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir (Aktarılabilirlik).
- Görüşmelerden elde edilen veriler bulgular kısmında herhangi bir yorumda bulunulmadan katılımcı ifadeleri ile doğrudan aktarılmıştır (İnanırlık).
- Bulgular yorumlanırken en az üç veri kaynağından yararlanılmıştır (Doğrulanabilirlik, Tutarlılık).
- Metaforlar temalarına ayrıldıktan ve son haline karar verildikten sonra bağımsız bir uzmandan görüş alınmış ve güvenilir kodlamalar olduğuna karar verilerek fikir birliği sağlanmıştır (İnanırlık).
- Araştırma boyunca elde edilen veriler, onam formları, yazılı dokümanların tamamı kayıt altına alınarak araştırmacılar tarafından güvenilir bir ortamda saklanmıştır (Doğrulanabilirlik).

4. BULGULAR

Görme engelli annelerin annelik algı ve deneyimlerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgular üç ayrı başlık altında sunulmuştur. Birinci bölümde çalışmanın örneklemini oluşturan görme engelli annelerin sosyo-demografik özellikleri, obstetrik özellikleri ve çocuklarına ait özelliklerle ilgili tanıtıcı bilgiler yer almaktadır.

İkinci bölümde araştırmanın amacına yönelik sorulan beş adet soru ile görme engelli annelerin annelik deneyimleri ve anneliği algılayış biçimleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise görüşme esnasında katılımcılara sorulan “Görme engelli anne olmak . . . . . gibidir. Çünkü . . . . .” ifadesine verdikleri yanıtlar 5 ana temada incelenmiştir. Bu temalar *Zorluklar Karşısında Mücadelecilik* (13), *Bir Ödül Olarak Annelik* (9), *Zorluklar Karşısında Bilinmezlik* (8), *Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik* (6), *Koruyucu Olma Yönüyle Annelik* (6) belirlenmiştir.

4.1. TANITICI ÖZELLİKLERE AİT BİLGİLER

Katılımcı annelerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 4.1’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 4.1: Katılımcı annelerin sosyo-demografik özellikleri

Anne Kodu	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum	Görme engeli ne zaman oluştu?	Görme Engelinin Derecesi	Eşin herhangi bir engeli var mı?
A1	44	Lisans	Memur	Bekar	Doğuştan	Kısmi	Görme Engelli
A2	49	Lisans	Emekli	Bekar	Doğuştan	Kısmi	Hayır
A3	31	Lise	Ev Hanımı	Evli	25 yaşında	Tam	Görme Engelli
A4	50	Lise	Emekli	Evli	1 yaşında	Kısmi	Görme Engelli
A5	62	Lisans	Emekli	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A6	62	Lisans	Emekli	Evli	1 yaşında	Tam	Görme Engelli
A7	43	Lise	Emekli	Bekar	20 yaşında	Tam	Hayır

A8	34	Lisans	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A9	35	Yüksek Lisans	Sınıf Öğretmeni	Bekar	Doğuştan	Kısmi	Görme Engelli
A10	38	Ön Lisans	Veri Hazırlama	Evli	3 yaşında	Tam	Kısmi Görme Engelli
A11	45	Ön Lisans	Emekli	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A12	36	Lisans	Tarih Öğretmeni	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A13	58	Yüksek Lisans	Psikolog	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A14	39	Lisans	Görme Engelliler Öğretmeni	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A15	45	Lisans	Memur	Bekar	Doğuştan	Kısmi	Görme Engelli
A16	30	Ön Lisans	Ev Hanımı	Evli	Doğuştan	Kısmi	Görme Engelli
A17	42	Lisans	Tarih Öğretmeni	Bekar	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A18	50	Ön Lisans	Santral Operatörü	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A19	38	Lisans	Ev Hanımı	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A20	56	Ön Lisans	Memur	Bekar	Doğuştan	Kısmi	Ortopedik Engelli
A21	46	Lisans	Memur	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli
A22	26	Lisans	Aşçı	Evli	8 yaşında	Tam	Hayır
A23	26	Ön Lisans	Ev Hanımı	Evli	Doğuştan	Tam	Hayır
A24	32	Ön Lisans	Memur	Evli	Doğuştan	Kısmi	Görme Engelli
A25	24	Ön lisans	Ev Hanımı	Evli	Doğuştan	Tam	Görme Engelli

Tablo 4.1’de gösterildiği üzere araştırmaya 25 görme engelli anne katılmıştır. Katılımcı annelerin yaş ortalaması 41,64’tür. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde; annelerin %12’sinin (n=3) lise mezunu, %32’sinin (n=8) ön lisans mezunu, %48’inin (n=12) lisans mezunu olduğu ve %8’inin (n=2) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerin mesleklerine bakıldığında; %24’ünün (n=6) emekli, %20’sinin (n=5) memur, %20’sinin (n=5) ev hanımı, %20’sinin (n=5) öğretmen, %4’ünün (n=1) veri hazırlama uzmanı, %4’ünün (n=1) psikolog, %4’ünün (n=1) aşçı ve %4’ünün (n=1) santral operatörü olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %72’si (n=18) evliken, %28’inin (n=7) bekar olduğu görülmektedir. Katılımcıların görme engelinin %76’sı (n=19) doğuştan, %16’sı (n=4) 1-18 yaş aralığında ve %8’inin (n=2) 18-25 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerin görme engeli dereceleri incelendiğinde; %68’inin (n=17) tam görme engeline, %32’sinin (n=8) kısmi görme engeline (yalnızca ışık algısı ya da ciddi görme kaybı) sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların eşlerinin (çocukların babalarının) %80'inin (n=20) görme engelli, %4'ünün (n=1) ortopedik engelli ve %16'sının (n=4) herhangi bir engel sahip olmadığı görülmektedir. (Tablo 4.1).

Katılımcı annelerin obstetrik özellikleri ve çocuklarına ait bilgiler Tablo 4.2'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 4.2: Katılımcı annelerin obstetrik özellikleri ve çocuklarına ait bilgiler

Anne Kodu	Kaç Çocuğu Var?	Çocukların Yaşları	Doğum Şekilleri	Emzirme süresi	Bebek bakımda yardım aldınız mı? Evet ise kimden?
A1	1	20	Normal	12 ay	Evet. Kayınvalide, Anne
A2	1	25	Normal	12 ay	Hayır.
A3	1	14 aylık	Normal	14 ay-Halen	Evet. Eş, Anne
A4	2	19	Sezaryen	7 ay	Evet.
		13	Sezaryen	24 ay	Eş, Anne, Kuzen
A5	2	35	Sezaryen	2 ay	Evet.
		29	Sezaryen	24 ay	Anne
A6	1	30	Normal	24 ay	Evet. Anne
A7	1	21	Normal	8 ay	Evet. Eş, Anne
A8	1	14	Normal	24 ay	Evet. Kayınvalide
A9	2	12	Normal	18 ay	Evet.
		9	Normal	12 ay	Anne
A10	1	5	Sezaryen	3 ay	Evet. Eş
A11	3	16	Sezaryen	22 ay	Evet. Yardımcı Bakıcı
		16	Sezaryen	22 ay	
		13	Sezaryen	12 ay	
A12	1	3	Sezaryen	34 ay	Evet. Anne
A13	2	32	Normal	15 ay	Evet.
		35	Normal	9 ay	Eşin ailesi
A14	1	6	Sezaryen	26 ay	Evet. Kayınvalide
A15	1	24	Sezaryen	10 ay	Hayır.
A16	1	10 aylık	Sezaryen	10 ay-Halen	Evet. Kayınvalide
A17	1	9	Normal	24 ay	Evet. Anne
A18	2	17	Normal	18 ay	Evet.
		13	Sezaryen	6 ay	Anne
A19	1	2	Sezaryen	18 ay	Evet. Anne
A20	1	32	Sezaryen	4 ay	Hayır.
A21	1	12	Normal	26 ay	Evet. Yeğen
A22	2	2	Normal	6 ay	Evet.
		2 aylık	Normal	2 ay-Halen	Anne
A23	1	16 aylık	Sezaryen	16 ay-Halen	Evet. Anne
A24	1	4	Normal	30 ay	Evet. Eş, Anne
A25	1	13 aylık	Normal	13 ay-Halen	Evet. Eş, Anne

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere katılımcı annelerden %72’sinin (n=18) bir çocuğa, %24’ünün (n=6) iki çocuğa ve %4’ünün (n=1) 3 çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların çocuklarının yaşlarına bakıldığında; %15,15’inin (n=5) 2-23 ay aralığında, %18,18’inin (n=6) 2-6 yaş aralığında, %33,3’ünün (n=11) 7-18 yaş aralığında, %33,3’ünün (n=11) 19-35 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerin doğumların %51,5’inin (n=17) normal doğum, %48,5’inin (n=16) sezaryen ile gerçekleştiği görülmektedir. Katılımcıların %92’sinin (n=23) bebek bakımında bir başka kişiden yardım aldığı görülürken, %8’inin (n=2) yardım almadığı görülmektedir. Yardım alan katılımcıların yardım aldıkları kişilerin; %53,5’inin (n=15) anneleri, %17,8’nin (n=5) eşleri, %14,2’sinin (n=4) eşlerinin anneleri, %10,7’sinin diğer aile bireyleri ve %3,5’inin yardımcı bakıcıdan oluştuğu görülmektedir (Tablo 4.2).

4.2. ANNELİK DENEYİMLERİ ve ANNELİĞİ ALGILAYIŞ BIÇIMLARI ile İLGİLİ BİLGİLER

Görüşmelerde katılımcı annelerin ifadeleri analiz edilmiş olup, anne olacakları ilk duydukları anda neler hissettikleri, bebeklerini ilk kucaklarına aldıklarında neler hissettikleri, bebekleri ile aralarındaki bağı kurma biçimleri, görme engelli bir anne olmanın avantajları ve dezavantajları ve karşılaştıkları zorluklarla mücadele biçimleri incelenmiştir. Duyguların ve deneyimlerin ortak noktaları şematize edilmiş olup (Şekil 4.1, Şekil 4.2, Şekil 4.3) bazı katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

Şekil 4.1: Görme engelli annelerin anne olacağını duyduğu ilk an ki hislerinin şeması

Aşağıda görme engelli annelerin anne olacaklarını duyduğu ilk andaki hislerine kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

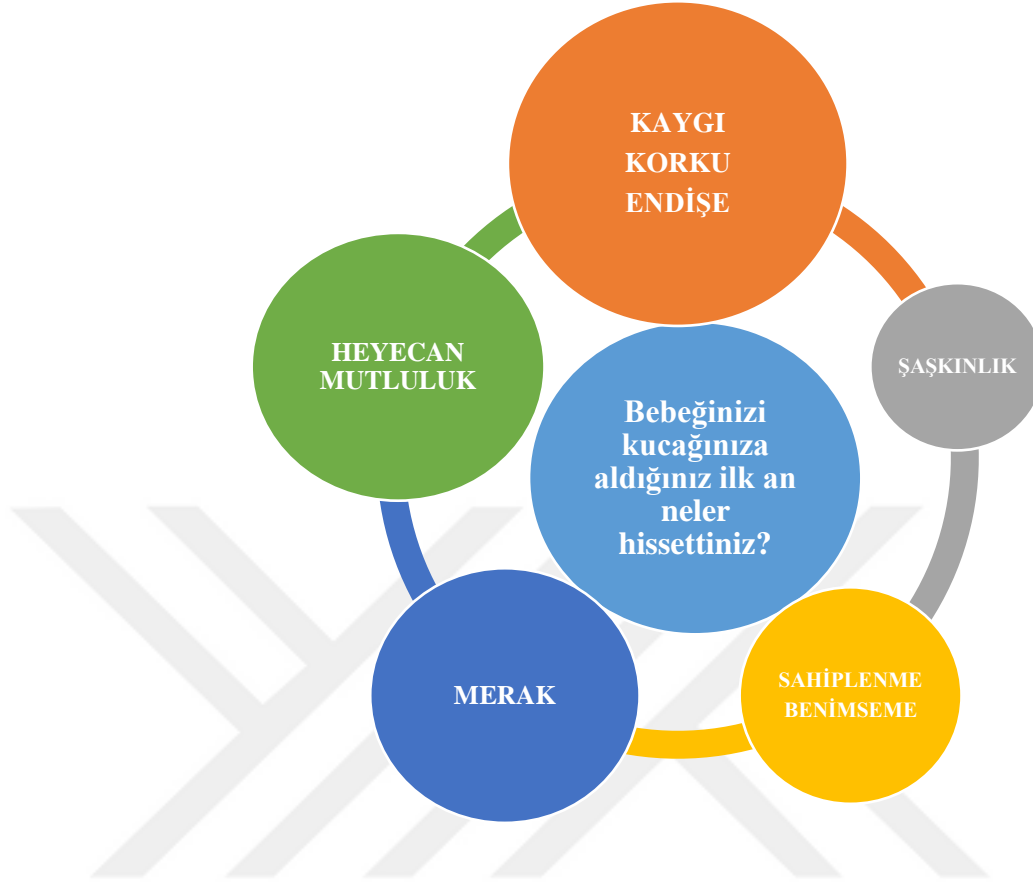
“Karmaşık duygular hissettim mutluluk merak biraz da kaygılarım vardı hem bakmak konusunda hem de bebeğimin sağlığı konusunda. Hamileliğim boyunca en çok düşündüğüm şey acaba bebeğim engelli olur muydu?” (A1)

“Doğumdan sonra ne yapacağım nasıl bakacağım korkusu yaşamıştım heyecanım vardı eşim çok mutluydu ama benim korkularım daha çoktu hamileliğimde de hep böyle oldu.” (A3)

“Heyecan duydum, büyütme yönünden korkum vardı. Hamileliğim sırasında da en çok düşündüğüm şeylerden biri buydu acaba bebeğim büyüdüğünde, akli yettiğinde bana karşı ne hisseder diye düşündüm.” (A14)

“Çok mutlu oldum ve çok heyecanlandım ben biraz sabırsızım ilk düşündüğüm şey ben nasıl dokuz ay bekleyeceğim oldu.” (A24)

Şekil 4.2: Görme engelli annelerin bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an ki hislerinin şeması

Görme engelli annelerin bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an ki hisleri, anne olacaklarını duydukları ilk an ki hisleriyle benzerlik göstermektedir. Yoğunlukla yaşanan duygunun korku, kaygı ve endişe olduğu görülmektedir. Ancak gebeliği öğrendikleri ilk an yaşadıkları korku, kaygı ve endişenin nedeni bebek bakımında yaşanabilecek zorluklar üzerinde yoğunlaşırken, bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an yaşadıkları korku, kaygı ve endişe nedeninin bebeğin sağlık durumu ve herhangi bir engelinin olup olmadığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an bebeklerinin görünüşleri ve sağlık durumları ile ilgili yoğun bir merak olması ortak bir noktadır. Bu duygulara bebeği sahiplenme, benimseme ve aidiyet duygusu eşlik etmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an hissettikleri duygulara kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Yeni doğmuş gibi hissettim mükemmel bir his. Ama ilk duygum korku oldu doktora ilk sorduğum şey görüyor mu oldu.” (A1)

“Doğum ağrılarım vardı ama kucağıma alınca çok mutlu oldum. Engeli var mı diye korktum doktor geldiğinde ilk sorduğum şey o oldu.” (A13)

“Çok küçük olduğu için korktum. Ten rengini, nasıl göründüğünü çok merak ettim. Ben kör olmaktan pek gocunmam, kabullendim bazen işime bile gelir dünyanın kötülüklerin görmediğimden ama görmek istediğim nadir anlardandı.” (A17)

“Onun benim bebeğim olduğunu düşündükçe ve bedenimde hissettikçe yaşadığım iki şey vardı; aidiyet, mutluluk. Başka hiçbir şey düşünmedim.” (A18)

“Ben normalde de merhametli bir insanımdır ama bebeğimi kucağıma aldığımda kendimi daha şefkatli ve merhametli hissettim çünkü o bana muhtaçtı. Çok mutluydum sonra bana bu duyguyu yaşattığı layık gördüğü için rabbime şükrettim ve şükür namazı kıldım.” (A24)

Şekil 4.3: Görme engelli annelerin bebekleri ile kurdukları bağın etkenleri şeması

Görme engelli anneler bebekleri ile aralarında bağ kurarken daha çok fiziksel temasta bulduklarını onlara bol bol sarılıp dokunduklarını ifade etmektedirler. Göz teması kuramadıkları için bunun eksikliğini daha çok konuşarak, bebeği/çocuğu sözel uyarılara daha çok maruz bırakarak bağlılığın sağlandığını ifade etmektedirler. Emzirmek ve ten tene temasın aradaki bağın kuvvetlenmesi noktasında çok faydasının olduğunu ifade eden anneler mevcuttur. Aşağıda bu annelerin kendi ifadelerine yer verilmiştir.

“Hırslı bir insanımdır ben bu bebeği doğurduysam hakkıyla büyüteceğim dedim ve ona daha sıkıca bağlandım her şeyiyle ben ilgilendim, evin işini yapmadım gerekirse ama

bebeğimi ihmal etmedim. Hep onun bana muhtaç olduğunu düşündüm ve ona göre davrandım daha çok sarıldım daha çok öptüm, böyle böyle bağ güçlendi.” (A3)

“Kızımla da oğlumla da bebekliklerinde emzirirken çok konuştum, onun etkisi olduğunu düşünüyorum. Sonra onlar biraz büyüyünce bana hikâye kitaplarındaki resimlerden hikâyeyi anlatmalarını renkleri söylemelerini istedim böyle şeyleri birlikte yapıyor olmak bağımızı kuvvetlendirdi.” (A4)

“Gören anneler gibi tabii ki. Sizce anneler çocuklarına sadece gördüğü için mi bağlanır? Onu sardım sarmaladım, konuştum, dokundum.” (A7)

“Eşim çalıştığı için gündüzleri hep yalnız kalıyorduk. Hep konuşurdum ben görmediğim için sanki sesimi duysa korkmaz gibi düşünürdüm, konuşarak bağ kurdum.” (A16)

“Daha çok konuşarak göz teması kurmadığım için dokunarak görmemin ağırlığını konuşmaya dokunmaya verdim.” (A19)

“Bebekken ona sürekli dokunurdum, yüzünü başını okşardım, parmaklarını tek tek okşar sayardım. Sesli bir şekilde ve sürekli konuşurdum bu aramızdaki bağı kuvvetlendirdi.” (A23)

“Her anne ve bebeğin önce duygusal bağ sağlaması lazım bu da tentene temas ve emzirerek olur. Benim görüncem de ebe doğumdan önce o bana her şeyi anlattı öğretti ve onun çalıştığı hastanede doğum yaptım tentene temasa, emzirmeme her şeye yardım etti. Hatta sonrasında eşimle bile tentene temas yaptırdı bu şekilde sağladım.” (A24)

Katılımcılara görme engelli bir anne olmanın avantajlarının ve dezavantajlarının neler olduğunu sorduğumuzda avantajların anne bebek bağının kuvvetli olması, annenin sezgilerinin güçlenmesi, anneye yaşama tutunma daha çok bağlanma noktasında önemli katkılarının olması ve engelli bir ebeveyne sahip olduğu için farkındalığı yüksek çocukların yetişmesi noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak annelerin bir kısmı görme engelli bir anne olmanın herhangi bir avantajı olamayacağını ifade etmektedir. Dezavantajların ise bebek bakım ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Buna annede oluşan yetersizlik hissi ve görerek gerçekleştirilmesi gereken eylemlerde hakimiyeti kaybetme eşlik etmektedir. Aşağıda katılımcıların görme engelli bir anne olmanın avantajları ve dezavantajlarının neler olduğu hakkında kendi ifadelerine yer verilmiştir.

“Kötü bir zamanımda hamile kalmıştım kızımın doğması beni tekrar ayağa kaldırdı bu benim için avantajdı. Bir de her şeyi dokunarak yapmak duyguyu daha iyi hissetmek için önemli daha iyi hissediyor olmak bir avantaj.” (A1)

“Avantaj çocuğunuzu daha çok sahiplenirsiniz sürekli temas halinde olduğunuz için bağlılığınız daha çok artar ve çocukların çevreye daha duyarlı olmasına katkı sağlar.” (A12)

“Avantajı oğlum engelli bireylere nasıl yaklaşması gerektiğini çok iyi öğrendi. Eğer ben engelli olmasaydım bunu bu kadar iyi anlatıp öğretemezdim. Benim oğlum şu an toplumdaki her engelli bireyi engel derecesi ne olursa olsun anlayıp kabullenip ona göre şekil alabilir, hiç kaygım yok bu kötü dünyaya iyi bir çocuk yetiştirdim.” (A20)

“Avantajı içsel olarak daha yoğun şeyler hissetmeniz ve sezgilerinizin kuvvetli olması bu özelliğimiz gören annelerden daha gelişmiş olduğunu düşünüyorum.” (A24)

“Oğlumun akli biraz yetmeye başladığında kendi hasta olduğu halde benim gözümü öperdi annemin gözü iyileşsin diye öpüyorum derdi, onun üzülüyor olması beni çok üzdi ve kötü hissettirirdi bu dezavantaj çünkü anneler her zaman sağlıklı güçlü olur benim olamıyor olmam hem çocuğumu üzüyordu o üzüldüğü için ben de üzüliyordum.” (A2)

“Yemek yedirmek benim için çok zordu, ilaç içirmek büyük abdestini yaptığında altını değiştirmek tam temizliğini yapmak zordu, pişik olduğu zamanlar oluyordu çok ağlıyordu. Biraz büyüyüp hareketlendiğinde prizlere elini sokuyordu, hızlı koşuyordu ama görmediğim için tam müdahale edemiyordum bunlar dezavantaj.” (A6)

“Göz iletişimi kuramamak çok büyük bir dezavantaj mesela ağlıyor ama neden ağladığını anlamıyorsunuz alt temizliği benim için çok zor oluyordu. Bir kere ayakkabısı kucığımdayken ayağından çıkmış düşürmüştük ama çocuk da söyleyemediği için fark etmedim.” (A8)

“Dokunsam 1000 çocuk arasından tanırım ama biri elimden alıp gitse ya da elimi bıraksa hiçbir şey yapamam. Hiç elini bırakmamam bir dezavantaj o da biraz kendi başına bir şey yapamaz hale geldi, özgürlüğü kısıtlandı diyebilirim.” (A10)

“Dezavantajı çocuklar zaman zaman hem eşimin hem benim görme engelli olmam kullandı. Yapmalarını istemediğimiz şeylerde babaları da bende görmediğim için bizi kandırarak yaptıklarını anladığım oldu.” (A11)

“Dezavantaj görme gerektiren her şeyde gören birini bulmanız gerekir çocuğunu bu ne diye sorduğu en basit şey bile cevap veremediğiniz için başka birine sormanız gerekir bazen özgüveninize zarar veriyor.” (A17)

“Dezavantajları insanların bakış açılarını değiştirememek çok zordu. Arkadaşlarının aileleri engelli olmadığı için o yaşta çocuklar çok acımasız olabiliyorlar birbirlerine karşı, akran zorbalığına çok maruz kaldık. Okuma yazma öğrenirken zorlandık. Çocukluğunda da aynı şekilde parmağıyla gösterdiği şeyin ne olduğunu hiçbir zaman bilemeyeceksiniz.” (A20)

“En büyük dezavantajım çevreydi herkes bebeğime bakmak konusunda çok fikir verdi o zamanlar dinleyip her şeyi yapmaya çalışırdım ama şimdi çok kızıyorum görme engelli biri olmak ille de yetersiz bir anne olacağınız anlamına gelmiyor.” (A21)

“Görme engelli bir anne olmanın herhangi bir avantajı olamaz bir kere beş duyu organınızdan biri olmadan bebek bakmaya çalışıyorsunuz. Dezavantajı da bu zaten.” (A23)

“Dezavantaj olarak görmemek bazı durumlarda doyumunu azaltıyor ve kaygılar öne çıkıyor. Kustuğunu, kakasının rengini görememek, problemleri anlamak çok önemli ama bu konuda yeterli olamıyorsunuz.” (A24)

Aşağıda görme engelli annelerin bebek bakım ihtiyaçları ve günlük yaşamsal süreçlerinde karşılaştıkları zorluklara ve bu zorluklara buldukları çözümlere kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Kızımız küçükken bakmakta yapmakta zorlandığımız şeylerde ailemizden yardım aldık. Benim en zorlandığım zaman dışarı çıktığımız zamanlar oluyordu, o zamanda taksiye biniyordum genelde. Eşim de görme engelli, çocuğumuz okul çağına geldiğinde engelimizi daha çok sorgulamaya başladı, o durumda da eşim psikolog olduğu için kızıma anlatmakta ve kabullenmesini sağlamakta zorluk çekmedik.” (A1)

“Hastaneye götürmek büyük zorluktan maddi kaybımız oldu bu süreçte doğumdan önce değil ama doğumdan sonra hep taksi kullanmak zorunda kaldık. Devlet hastanesinde

yeterince ilgili olmadıkları için özel hastaneye gitmek zorunda kaldım. Maddi olarak zorlandık biraz ama kendimizi hazırlamıştık onun dışında çok büyük zorlukla karşılaşmadım.” (A3)

“Eşim de görme engelli olduğu için çok anlayışlıdır, zorlukları sorunları çözmek için en büyük desteğim hep. Gören birinden daha hızlı çözüm üretir. Bebeğimizin bakımı dışındaki sorunumuzda dışarı çıkmaktı hastaneye aşıya giderken falan onu da hep taksiye binerek çözdüm.” (A4)

“Emzirirken zorlandım mememi tutmadı o ağladı ben ağladım sonra bir komşum vardı ebe hemşireydi ondan yardım aldım. Prizlere elini sokmasın diye prizleri bantladık çünkü ben ne yaptığımı göremiyordum, koştığında kaymasın diye tüm evi halı ile kapladık.” (A6)

“Allah dağına göre kar veriyor kızım çok uyumludur onunla sürekli konuşurduk. Eşim kısmi görme engelli, kızımı dışarı çıkarırken ona hep açık renkli şeyler giydiririm eşim ayırt edebilsin diye. Öten terlikler vardı ondan almıştık kızım oyun gibi görüyordu tabi ama biz hareketlerini seslerden takip ediyorduk.” (A8)

“Kızımın saçına 2-3 toka takardım ses çıkaran bileklik takardım ses çıkarırsın nerde olduğunu duyuyum diye o süs yaptığımı sanırdı mutlu olurdu ben de rahat ederdim.” (A10)

“Düğmeli ses çıkaran kitaplar kullandım, hem benim duyup dokunduğumda ona daha rahat anlatacağım şekilde hem de onun keyif alıp öğrenebileceği.” (A12)

“Bakımıyla ilgili zorluklarla karşılaşşıyordum ama onu bilenlerden görenlerden yardım alarak çözüyordum. İçsel olarak çözemediğim şeyler için psikolojik destek aldım bu şekilde çözdüm, çocuğumu büyüttüm.” (A15)

“Oğlum arkadaşlarının tepkileri yüzünden okula gitmek istemiyordu Okul yönetimiyle görüşüp psikolog bir arkadaşına okulda engelliler ile ilgili eğitim vermesini istedim önce ailelere sonra çocuklara uygun bir eğitim verdi. Sonra oğlumun arkadaşlarını ara ara 2-3 kişilik gruplar halinde eve davet ettim, bir işler yaparken onlardan yardım istedim çocuklar bizim de normal bir yaşamımız olduğunu görünce daha farklı davranmaya başladılar bu şekilde oğlumun sorunları da çözülmüş oldu okula gitmekten çekinmedi.” (A20)

“Tırnaklarını kesemezdim annemden eşimin annesinden yardım alırdım. Yürümeye başladığında nereye gittiğini göremediğim için ev içi oyun çiti aldık ve onunla sınırlarını çizdik düşüp bir yerini yaralamasın diye.” (A23)

“Hamileliğimde derneğe geliyordum ara ara buradaki arkadaşlarımla sohbet edip onlardan öğreniyordum. Zor durumda kaldığımda annemi arıyordum, karşı komşum hep çok yardımcı oldu zaman ilerledikçe ben de kendimi geliştirdim bağışıklık kazandım.” (A25)

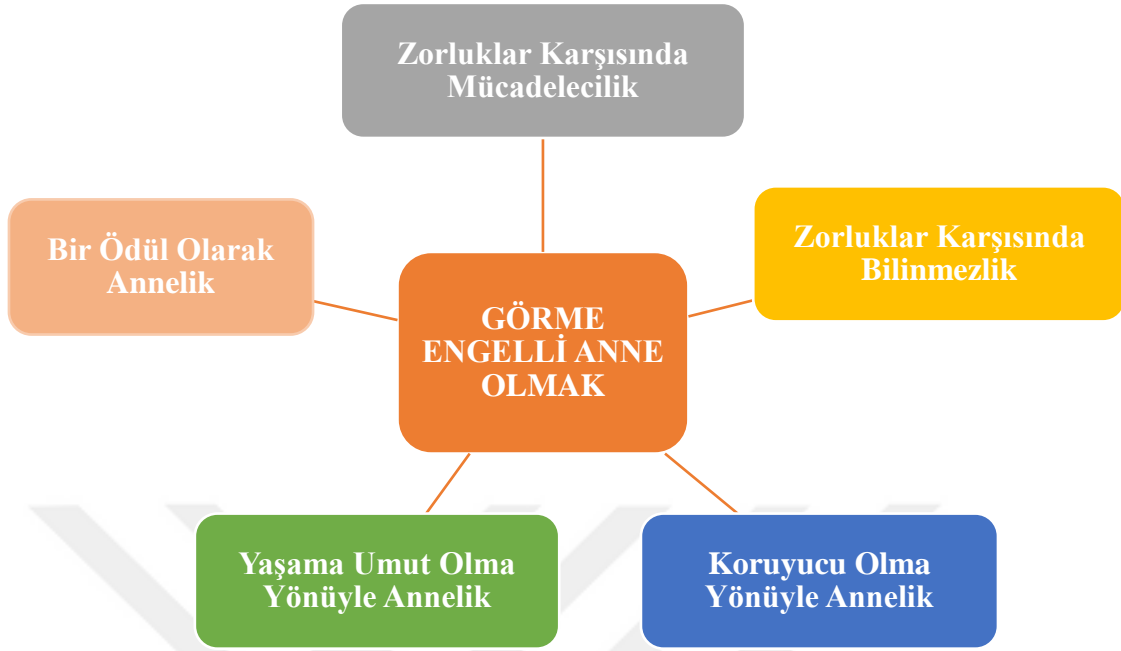
4.3. KATILIMCILARIN ANNE OLMAYA İLİŞKİN ALGILARININ METAFORİK SINIFLANDIRILMASINA AİT BULGULAR

Görüşme kayıtları sistematik olarak incelenmiştir. Katılımcı görme engelli annelere sunulan “Görme engelli anne olmak.....gibidir. Çünkü.....” ifadesinin onlara yaptıkları çağrışımları ifade etmeleri istenmiştir. Toplamda geçerli 42 adet metafor üretilmiştir. Bu metaforlar Şekil 4.4’te görüldüğü beş ana temada toplanmıştır.

Birinci tema *Zorluklar Karşısında Mücadelecilik*, ikinci tema *Bir Ödül Olarak Annelik*, üçüncü tema *Zorluklar Karşısında Bilinmezlik*, dördüncü tema *Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik* ve beşinci tema *Koruyucu Olma Yönüyle Annelik* olarak belirlenmiştir (Şekil 4.4).

Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre oluşturulan temalarda en yoğun temanın zorluklar karşısında mücadelecilik teması olduğu görülmektedir. Tüm temalar içinde birden çok tekrar eden metaforların *kalbini eline almak* (f=3), *zafer kazanmak* (f=2), *güneşe sarılmak* (f=2), *yeniden doğmak* (f=2), *koruyucu bir melek* (f=2) ve *süper kahraman* (f=2) olduğu görülmektedir.

Şekil 4.4: Temalar

4.3.1. Zorluklar Karşısında Mücadelecilik Temasına Ait Bulgular

Katılımcıların verdiği yanıtlar sınıflandırıldığında en yoğun tema olduğu görülmektedir. Bu temada toplamda 13 farklı metafor üretilmiştir. Bunlar metaforlar frekans değerleri ile birlikte; *dikenli bir güle sarılmak* (f=1), *mücevher* (f=1), *sabır taşı* (f=1), *karıncanın karpuz taşıması* (f=1), *uçurum kenarında olmak* (f=1), *yüzme bilmeden okyanusta yüzmek* (f=1), *çarpınan bir kuş* (f=1), *dağ* (f=1), *mücadeleci bir asker* (f=1), *dalgalarla savaşan bir gemi* (f=1), *silahsız bir asker* (f=1), *soğuk su içmek* (f=1) ve *fırçasız resim yapmak* (f=1)'dir.

Aşağıda A2, A4, A6, A7, A10, A12, A13, A16, A17, A19, A23 ve A25 kodlu katılımcıların zorluklar karşısında mücadelecilik temasında ürettikleri metaforlara ve sebeplerine kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Görme engelli anne olmak dikenli bir güle sarılmak gibidir. Çünkü hem seversin koklamak istersin hem de dikenleri batarsa acı verir. Yaşadığımız zorluklar dikenler gibi, gülün kendisi de oğlum dikenleri temizleyerek onu daha güzel bir hale getirdim.” (A2)

“Görme engelli anne olmak mücevher gibidir. Çünkü her şeyden değerli olduğu için ona benzetiyorum. Gören bir annenin bebeğine bakması çok değerlidir ama görmeden tüm zorluklara rağmen bunu yapmak çok pahalı bir mücevher gibidir.” (A2)

“Görme engelli anne olmak sabır taşı gibidir. Çünkü kendin tükenmiş olsan bile güçlü olmak zorundasın sürekli sebat etmek gerekir.” (A4)

“Görme engelli anne olmak karıncanın karpuz taşıması gibidir. Çünkü karınca kendinin 40 katı ağırlığı taşıyabilir ama sendeler, ben de öyleydim taşıyabildim ama çok zor oldu.” (A6)

“Görme engelli anne olmak uçurum kenarında olmak gibidir. Çünkü her an her adımda çocuğunuz zarar görebilir.” (A7)

“Görme engelli anne olmak yüzme bilmeden okyanusta yüzmek gibidir. Çünkü tecrübesizlik her şeyden kötü, dalganın geldiğini görmeden yüzmek gibi tabi.” (A10)

“Görme engelli anne olmak çırpınan kuş gibidir. Çünkü öyle bir emek ve mücadele var.” (A12)

“Görme engelli anne olmak dağ gibidir. Çünkü çıkmak ve aşmak zor ama yukarı çıkınca yani anneliğe alışınca manzara çok güzel.” (A13)

“Görme engelli anne olmak mücadelecı bir asker gibidir. Çünkü tüm zorluklarla göğüs göğse çarpışırsınız.” (A16)

“Görme engelli anne olmak dalgalarla savaşan bir gemi gibidir. Çünkü rota var her şeyi size anlatan öğreten birileri var ama karşınıza çıkacak dalgaları hiçbir zaman bilmiyorsunuz.” (A17)

“Görme engelli anne olmak silahsız bir asker gibidir. Çünkü görmeden mücadele etmeye çalışıyoruz bu da silahı olmayan bir askerin çaresizliğini çağrıştırıyor bana.” (A19)

“Görme engelli anne olmak soğuk su içmek gibidir. Çünkü hem sıcaklamışsındır soğuk su iyi gelir. Bir yandan da dişini ağrıtır ama dişin ağrıda diye su içmeyi de bırakmazsın devam edersin. Görme engelli anne olarak verdiğimiz mücadelede tam olarak bu acı çekerek mücadele etmek.” (A23)

“Görme engelli anne olmak fırçasız resim yapmak gibidir. Çünkü elinizde bir malzeme eksikken güzel bir resim yapmaya çalışmaktır. Görmeden çocuk büyütme eliniz kirlense de nasıl yapacağınızı bilmeseniz de en iyisini yapmaya çalışmaktır.” (A25)

4.3.2. Bir Ödül Olarak Annelik Temasına Ait Bulgular

Bu temada katılımcılar tarafından geçerli yedi farklı, toplamda dokuz adet metafor üretilmiştir. Bunlar frekans değerleri ile birlikte; *zafer kazanmak* (f=2), *güneşe sarılmak* (f=2), *cennete gitmek* (f=1), *çölde su bulmak* (f=1), *hasretin son bulması* (f=1), *günahlardan arınmak* (f=1) ve *tatlı yemek* (f=1)'dir.

Aşağıda A3, A7, A8, A9, A10, A15, A16, A22 ve A24 kodlu katılımcıların bir ödül olarak annelik temasında ürettikleri metaforlara ve sebeplerine kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Görme engelli anne olmak cennete gitmek gibidir. Çünkü hayatımın bana ödülü, mükâfatım aslında yeni doğmuşluk ama cennette doğmak gibi bir şey.” (A3)

“Görme engelli anne olmak güneşe sarılmak gibidir. Çünkü onu kucağıma ilk aldığım an her şey aydınlıktı görmesem de görüyormuşum gibi.” (A7)

“Görme engelli anne olmak çölde su bulmak gibidir. Çünkü hem bana hem ailemize o kadar iyi geldi onun güzelliği tıpkı su gibi içimizi açtı.” (A8)

“Görme engelli anne olmak hasretin son bulması gibidir. Çünkü uzun zaman bekledim anne olmayı hasretimizi güzellikle sonlandırdı.” (A9)

“Görme engelli anne olmak güneşe sarılmak gibidir. Çünkü hem sıcak hem hayatımı aydınlatan mükemmel bir ayrıntı.” (A10)

“Görme engelli anne olmak günahlardan arınmak gibidir. Çünkü hayata yeni başlamış gibiydim o günahsız bir melekti bana da öyle hissettirdi.” (A15)

“Görme engelli anne olmak zafer kazanmak gibidir. Çünkü uzun süre verdiğim mücadelenin ardından başarıya ulaştım çocuğum benim bu hayattaki mükâfatım.” (A16)

“Görme engelli anne olmak zafer kazanmak gibidir. Çünkü uğraş verdiğin dokuz ay karnında taşıdığın bebeği sağlıklı bir şekilde doğurmuşsundur herkes senin neler yapabileceğini görmüştür o benim hayata tutunmam için rabbimden bana verilen bir ödül.” (A22)

“Görme engelli anne olmak tatlı yemek gibidir. Çünkü hani tatlı yerken bir şey düşünmezsin ya ne kilo aldığını ne elinin kirlendiğini umurunda olmaz o anda bunun gibi karşılaştığın tüm zorluklara rağmen o anı yaşamak tadını çıkarmak istersin.” (A24)

4.3.3. Zorluklar Karşısında Bilinmezlik Temasına Ait Bulgular

Bu temada katılımcılar tarafından geçerli sekiz farklı metafor üretilmiştir. Bunlar frekans değerleri ile birlikte; *puslu bir camın arkasında yaşamak* (f=1), *karanlık odada oturmak* (f=1), *büyük bir heykele dokunmak* (f=1), *denize girmek* (f=1), *körebe oynamak* (f=1), *karanlıkta resim çizen ressam* (f=1), *alfabeyi bilmeden yazı yazmak* (f=1) ve *labirentte dolaşmak* (f=1)’dir.

Aşağıda A5, A6, A17, A19, A20, A21, A22, A23 kodlu katılımcıların zorluklar karşısında bilinmezlik temasına ait üretmiş oldukları metaforlara ve sebeplerine kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Görme engelli anne olmak puslu bir camın arkasından yaşamak gibidir. Çünkü o camın arkasında ne olduğunu görmemekle anne olarak ne yapacağınızı bilmemek aynı şeydir.” (A5)

“Görme engelli anne olmak karanlık bir oda da oturmak gibidir. Çünkü hiç görmediğim için neye benzediğini ne yapmam gerektiğini neresine dokunamam gerektiğini bilmediğimden.” (A6)

“Görme engelli anne olmak büyük bir heykele dokunmak gibidir. Çünkü belli noktalara dokunabilirsiniz ama çocuğunuzda da ulaşamadığınız noktalar vardır.” (A17)

“Görme engelli anne olmak denize girmek gibidir. Çünkü mutluluk ve heyecan her yanınızı deniz gibi sarar ama denizden çıkınca o yorgunluk vardır ya onu hissedeceğinizi bilmeden düşünmeden denize girersiniz.” (A19)

“Görme engelli anne olmak karanlıkta resim çizen ressam gibidir. Çünkü bu büyük bir sanattır görmeden iyi bir insan yetiştirmeye çalışırsınız.” (A20)

“Görme engelli anne olmak körebe oynamak gibidir. Çünkü körebe oynarken ebe olmayanları yakalamaya çalışıp çok uğraşırsınız annelikte bunun gibi nerde ne olduğunu bilmeden çabalıyorsunuz.” (A21)

“Görme engelli anne olmak alfabeyi bilmeden yazı yazmak gibidir. Çünkü görmeden size muhtaç olan bir canlıya bakmak bilmediğiniz bir şeyi yapmak için uğraşmak.” (A22)

“Görme engelli bir anne olmak labirentte dolaşmaya benzer. Çünkü labirente girdiğinde duvar yüksektir ve sonrayı göremezsin görme engelli anne olmak bunun gibidir köşeden dönünce başına ne geleceğini bilemez bir sonraki adımı asla planlayamazsın.” (A23)

4.3.4. Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik Temasına Ait Bulgular

Bu temada katılımcılar tarafından geçerli üç farklı toplamda altı adet metafor üretilmiştir. Bunlar frekans değerleri ile birlikte; *kalbini eline almak* (f=3), *yeniden doğmak* (f=2), *hastalığa şifa bulmak* (f=1)’dir.

Aşağıda A1, A4, A8, A12, A15, A20 kodlu katılımcıların yaşama umut olma yönüyle annelik temasına ait üretmiş oldukları metaforlara ve sebeplerine kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Görme engelli anne olmak yeniden doğmak gibidir. Çünkü tüm sıkıntılarımı problemlerimi geride bırakıp arınıp yeniden doğmak gibiydi.” (A1)

“Görme engelli anne olmak kendi kalbini eline almak gibidir. Çünkü kalbimiz bizim yaşam kaynağımızdır çocuklarımda öyle o kucağıma aldığı an yaşamıma sarılmak, en önemli şeyin parmaklarımda arasında olması gibi.” (A4)

“Görme engelli anne olmak kalbini eline almak gibidir. Çünkü en kıymetli şeyinizdir. Onu koruyup kollarsınız incitmekten çekinirsiniz aynı zamanda o size yaşam kaynağıdır.” (A8)

“Görme engelli anne olmak yeniden doğmak gibidir. Çünkü o benim yaşama sebebim, her düştüğümde kalkıp savaşmama neden olabilecek tek varlık.” (A12)

“Görme engelli anne olmak hastalığa şifa bulmak gibidir. Çünkü tüm yaralarımı sardı onunla hayat buldum.” (A15)

“Görme engelli anne olmak kalbini eline almak gibidir. Çünkü o senden giderse yaşayamayacak gibisin çok hassas ve kıymetli bir şey.” (A20)

4.3.5. Koruyucu Olma Yönüyle Annelik Temasına Ait Bulgular

Bu temada katılımcılar tarafından dört farklı toplamda adet adet metafor üretilmiştir. Bunlar frekans değerleri ile birlikte; **koruyucu bir melek** (f=2), **süper kahraman** (f=2), **kırılacak bir cam** (f=1) ve **kelebeğe sarılmak** (f=1)’dir.

Aşağıda A1, A3, A14, A18, A21, A25 kodlu katılımcıların koruyucu olma yönüyle annelik temasına ait üretmiş oldukları metaforlar ve sebeplerine kendi ifadeleriyle yer verilmiştir.

“Görme engelli anne olmak koruyucu bir melek gibidir. Çünkü görmeden her an onu kollayabiliyor olmak, radarlarının açık olması, görmeden onu her an korumaktır.” (A1)

“Görme engelli anne olmak süper kahraman gibidir. Çünkü kendin çaresizken bile o her çaresiz kaldığında ona yetiyorsun, her zor anında yanına olabiliyorsun.” (A3)

“Görme engelli anne olmak koruyucu bir melek gibidir. Çünkü onu her anda koruma iç güdüsüyle sararsınız.” (A14)

“Görme engelli anne olmak süper kahraman gibidir. Çünkü anne olduğunuzda her şeye yetişmek için uğraşan bir kahramana dönüşürsünüz.” (A18)

“Görme engelli anne olmak kırılacak bir cam gibidir. Çünkü her an hem kendiniz hem de çocuğunuz için beklenmedik bir durumla karşılaşabilirsiniz öylesine hassas bir denge vardır ve bunu her zaman korumak zorundayız.” (A21)

“Görme engelli anne olmak kelebeğe sarılmak gibidir. Çünkü kozadan çıkmak için çok yol gelmiş öyle güzel ama bir o kadar da hassas bir canlıyı görmediğiniz bir dünyaya yetiştirmeniz gerekir.” (A25)

5. TARTIŞMA

Bu araştırma görme engelli annelerin annelik algı ve deneyimlerini metaforlar aracılığıyla somutlaştırarak ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme verileri sistematik olarak incelenmiş olup bulgular üç başlıkta tartışmaya sunulmuştur. Birinci başlıkta sosyo-demografik özellikler, obstetrik özellikler ve çocuklara ait bilgiler gibi tanıtıcı veriler tartışılmıştır. İkinci başlıkta annelik deneyimleri ve annelik algılarına yer verilerek tartışılmıştır. Üçüncü başlıkta ise katılımcıların üretmiş oldukları metaforların sınıflandırılması ile oluşturulan beş ana tema tartışmaya sunulmuştur. Bu temalar; birinci tema **Zorluklar Karşısında Mücadelecilik**, ikinci tema **Bir Ödül Olarak Annelik**, üçüncü tema **Zorluklar Karşısında Bilinmezlik**, dördüncü tema **Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik** ve beşinci tema **Koruyucu Olma Yönüyle Annelik** olarak analiz edilmiştir.

5.1. TANITICI VERİLERİN TARTIŞILMASI

Verilerin analizine göre katılımcı annelerin yaş ortalamasının 41,64 olduğu görülmektedir. Hem anne yaş ortalamasının ileri olması hem de çocukların yaşlarına bakıldığında yaklaşık üçte birinin (%33.3) 19-35 yaş aralığında olmasının araştırmayı sınırlayabileceği düşünülmüştür. Ancak hem anneliğin unutulabilecek bir deneyim olmadığı, yalnızca çocuğun küçük yaşlarında değil tüm yaşamında anneliği tecrübe ettiği, farklı hisleri ve duyguları yaşadığı düşüncesi; görme engelli annelerin ebeveynlik deneyimlerinin incelendiği niteliksel bir çalışmada (Commodori ve diğ., 2022; Lendvai ve diğ., 2019) örneklem yaş ortalamasının yüksek olması bu düşüncenin dışlanmasına katkı sağlamıştır.

Katılımcıların yarısından fazlasının (%56) lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim aldığı görülmektedir. Eğitimle birlikte gelen sosyo-ekonomik düzeydeki artma bireylerin toplumda daha görünür olmasına katkı sağlamaktadır. Bunu destekleyen en önemli gerekçelerden biri katılımcıların tümünün Altı Nokta Körler Derneği üyesi olması ve derneğin sosyal faaliyetlerinde (koro, enstrüman kursları, bilgisayar kursları, kitap-film kulüpleri v.b.) etkin yer almaları olarak gösterilebilir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%80) çalışma hayatında aktif yer alan kadınlardan oluşmaktadır. Ancak mesleklerini yaparken karşılaştıkları zorluklar mevcuttur. Bunlar genelde işverenlerle ve engeline uygun çalışma ortamının sağlanamamasıyla ilgili sorunlardır. Kadın olarak ev yaşamındaki sorumluluklar, çocuk bakımı ve toplumsal rollerin yüklediği

sorumluluklarla çalışma hayatında var olmak güçken, bu engelli bir kadın için daha güç bir hal almaktadır. Coffey ve arkadaşlarının (2014) yapmış oldukları görme engelli kadınların istihdamları önündeki engelleri inceleyen çalışmalarında, görme engelli kadınların karşılaştıkları zorlukları, toplumun ve işverenin tutumları, iş yerinde ayarlamaların sağlanmaması, sınırlı hareket kabiliyeti ve ek bir sakatlık/sağlık durumuna sahip olmak olarak rapor etmiştir. Buna ek olarak katılımcılar karşılaştıkları zorlukların özgüvenlerini olumsuz yönde etkilediklerini belirtmektedir.

Katılımcıların eşlerinin tamamına yakınının bir engele sahip olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar eşlerinden bahsederken tıpkı kendisi gibi engelli olması sebebiyle kendisini daha iyi anladığını ve sorunları çözmekte birbirlerinden güç aldıklarını belirtmektedir. 2016 yılında İsveç'te yapılan bir çalışma bu durumu destekler niteliktedir. Çalışma bireylerin kendilerine benzeyen eşleri seçme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Plomin ve diğ., 2016).

Engelli bireylerin prekonsepsiyonel bakım, doğum öncesi ve doğum sonu bakım alma durumlarına ait özel veriler bulunmamakla birlikte, bu bireylerin gereksinimlerine uygun eğitim materyali ve bakım ortamının eksikliği söz konusudur. Yapılan bir çalışmada engelli kadınların primer sezaryen oranlarının, engeli olmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Horner-Johnson ve diğ., 2017). Katılımcıların doğumlarını gerçekleştirme şekillerine bakıldığında normal doğum (%51,5) ve sezaryen (%48,5) oranının neredeyse denk olduğu görülmektedir. Doğum deneyimlerinden bahsederken hastanelerde karşılaştıkları ilgisizlik sebebiyle özel bakım veren hastanelere yönlendiklerini belirten katılımcılar olduğu görülmektedir. Normal doğum ve sezaryen oranlarının denkliği, bireylerin engel durumlarına özel bakım imkanlarına ulaşmakta güçlük çekmesi sebebiyle olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcıların yalnızca %28'sini birden fazla çocuğa sahip olan bireyler oluşturmaktadır. Çoğunluğun yalnızca bir çocuk sahibi olmayı tercih etmelerinin sebebi birbiri ile bağlantılı iki yönden değerlendirilebilir. Birincisi katılımcıların kendilerinin de ifade ettiği gibi “*anneliği başarabildiğini göstermek*” hissi yani toplumda var olan “görme engelli” kimliklerine “anne” kimliğini eklemek isteği şeklinde ifade edilebilir. İkincisi ise ortak yaşanan bir his olan “kaygı”; bakım zorluklarıyla mücadele ederek yaşamı zorlaştırmak yerine kazanılmış annelik kimliği ve bir çocuk ile huzur dolu bir yaşam sürmeyi tercih etmek şeklinde ifade edilebilir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2010 verilerine göre görme engelli bireylerin başkalarının yardımına ihtiyaç duydukları durumlarda en çok yardım aldıkları kişilerin birinci olarak eşleri, ikinci olarak anneleri olduğu görülmektedir. Çalışmamızın verilerinde katılımcıların neredeyse tamamının (%92) bebek bakımında konusunda yardım aldığı görülmektedir. Yardım alınan kişilerin birinci sırasında yüksek oranla (%53,5) kendi anneleri gelirken, ikinci sırada (%17,8) eşleri yer almaktadır. Bunun sebebinin anneannelerin çocuk bakımındaki tecrübelerinden faydalanmak olduğu düşünülmektedir. Görme engelli anneler çocuklarının küçük yaşlarında bakım, ilaç kullanımı gibi konularda, ilerleyen yaşlarda okul hayatı ve bunu getirdiği rutinlerle ilgili olarak eşleri, anneleri, arkadaşları ve diğer yakınlarından doğrudan yardım almaktadırlar (Jorge ve diğ., 2014).

5.2. ANNELİK DENEYİMLERİNİN ve ALGILARININ TARTIŞILMASI

Annelik kavramı hem biyolojik bir süreç hem de sosyo-kültürel bir olgu olarak ele alınmalıdır. Anneliğin kadına getirdiği yeni kimlik toplumdaki statüsünü belirlemede önemli bir araca dönüşmektedir. Bu sebeple annelik kişisel olgu ve deneyim ile toplumsal ve kültürel normların bir harmanı olarak şekil almaktadır (Türkdoğan, 2013). Bu birleşim göz önünde bulundurulduğunda görme engelli kadınların annelik ile ilgili duygularının korku, kaygı ve endişe noktasında yoğunlaşmış olması anlam kazanmaktadır.

Katılımcıların anne olacaklarını duydukları ilk an ve bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an ki hislerinin korku, kaygı ve endişe noktasında birleştiği dikkat çekse de yaşanan bu hislerin kaynağı farklılık göstermektedir. Anne olacaklarını duydukları ilk an bebek bakımında karşılaşılabilecekleri zorluklar ve “Başarabilecek miyim?” korkusuyla yüzleşirken, zaman ilerleyip bebeklerini kucaklarına aldıklarında engelinin olası geçişiyle ilgili korkular ağır basmaktadır. Lendvai ve arkadaşlarının (2019) yapmış oldukları bir çalışmada görme engelli annelerin başta bilinmeyene karşı duydukları korku ve kaygının baskınlık gösterdiği ancak zaman ilerledikçe doğurabilmek ve bebek bakımı konusunda yeteneklerini göstererek çevrelerindeki çekinceleri yok edebilme baskısının kaygıyı arttırdığı ifade edilmektedir. Araştırmamızın verilerinin desteklediği bir başka kaygı konusu da çocuğun herhangi bir engele sahip olabileceği düşüncesi idi. Kendileri ve eşlerinin görme engeline sahip olması ve bu engelin olası geçişi anneler için kaygı verici bir durumdu. Limaye (2015) yaptığı bir çalışmada görme engelli annelerin gebelikleri sırasında en büyük korkuların çocuklarının engelli olarak doğabilme ihtimal olduğunu buldu. Katılımcılar bu korkunun aile üyelerinin ve sağlık

personellerinin olumsuz tutumlarıyla pekiştirdiğini ifade ettiler. Engelli kadınların annelikleri konusunda sorumluluğu taşıyamayacağına karşı olan toplumsal inanç ve engelliliğin olası geçişi karşısında kendileri tehdit altında hissetmeleri kaygı düzeylerini artıran faktörlerdi. Commodari ve arkadaşları (2022) yürüttükleri çalışmada annelere çocuklarını nasıl hayal ettiklerini sorduklarında çoğu çocuğunu güzel ama her şeyden önce sağlıklı hayal ettiklerini ifade etmişlerdir. Görme probleminin çocuğa olası geçişi görüşülen anneler arasında en sık tekrar eden temalardan olmuştur. Lendvai ve arkadaşlarının (2019) yürüttüğü bir çalışmada görme engelli annelerin yaşadıkları korku ve kaygının yanı sıra yalnızca toplumda değil mikro çevrelerinde de görme engelinin çocuğa geçmesi konusunda korkunun belirgin olduğu görülmektedir. Annelerin ebeveynlik yetkinlikleri tamamen reddedilerek gebeliği sonlandırma önerisinin sunulması, kişilerin kaygı düzeylerini artıran ve benlik saygılarına zarar veren bir mekanizma olarak raporlanmıştır.

Korku, kaygı ve endişeyi takip eden diğer hisler mutluluk, heyecan ve istektir. Katılımcılar anne olacaklarını duydukları ilk anı yaşamlarında en mutlu oldukları an olarak nitelendirmektedir. Bebeklerine ilk kez dokundukları, onları kucaklarına aldıkları ilk anı ise hiç bitmesini istemedikleri, mutluluk ve sevinci en yoğun şekilde yaşadıkları ve aidiyet duygusunu derinden hissettikleri bir an olarak ifade etmektedirler. Katılımcılar anne olmayı kelimelerle tarif edilemez bir mutluluk olarak nitelendirmektedir. Hanco ve arkadaşlarının (2022) yürütmüş oldukları bir çalışmada görme engelli anneler bebekleriyle kavuştukları ilk anı çok çeşitli duygularla ifade etseler de en sık ifade edilen duygunun mutluluk ve sevgi olduğu görülmektedir. Çalışmanın katılımcıları anneliği hayatta yeni bir amaç olarak ele alırken, anneliği en çok ilişkilendirdikleri duygunun aidiyet olduğu görülmektedir. Anneler bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk anı en mutlu an, kelimelerle anlatılması imkânsız olarak tanımlamaktadırlar. Anelik görme engelli kadınlar için bir özgüven, kendini gerçekleştirme tatmin ve mutluluk kaynağı olarak görülmektedir (Wolowicz-Ruszkowska, 2016). Mazurkiewicz ve arkadaşları (2018) yürüttükleri çalışmada görme engelli annelerin bebek sahibi olma haberine verdikleri en yoğun tepkini sevinç olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sevincin topluma ve yakın çevrelerine başarabildiklerini göstermek, annelik için meydan okumakla pekiştirildiği görülmektedir.

Özel ve benzersiz bir deneyim olan anne bebek arasındaki bağ, bebek için sağlıklı büyüme ve gelişmenin sağlanması, anne için anneliğe uyumun ve annelik rolünün kazanılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağ tüm yaşam boyunca bireylerin özgüven,

benlik ve kişilerarası iletişimine katkı sağlamaktadır. Gebelik doğum ve doğum sonu süreçte anne bebek etkileşimi devam ettikçe bağlanma desteklenmektedir. Gebelikte bebeği kabullenmeyle ve aidiyetle başlayıp, doğum sonrası ilk dakikalardan, doğum sonu günleri takip eden bağlanma anne bebek ilişkisinin temelini oluşturmaktadır (Kınık ve Özcan, 2020; Karakaş ve Dağlı, 2019; Yılmaz Dereli, 2013). Görme engelli annelerin bebekleri ile aralarında kurdukları bağı incelediğimizde ilk karşılaştığımız ifadelerden biri “*Sizce anneler çocuklarına sadece gördüğü için mi bağlanır?*” oldu. Yapılan çalışmalar anne görme engelli olsun ya da olmasın arada kurulan bağı güvenli gebelik geçirilmesi, doğumun miadında gerçekleşmesi, tentene temas, etkin emzirme ve doğum sonu dönemde bebeğiyle evde bir süre kalan annelerde daha kuvvetli olduğunu göstermektedir (Başdaş ve diğ., 2022; Arslantaş ve diğ., 2020). Görmek insanların dış dünyayı keşfetmesi ve etkileşimde bulunması için birincil kaynaktır. Ancak görme engelli anneler bu yolu kullanamadıkları için çocuklarına olan sevgi ve duygularını keşfetmek ve bunları ifade etmek için alternatif yollar kullanmaktadırlar. Bunlar dokunma, koklama ve aktif dinlemedir. Çocuklarının ihtiyaçlarını görmeden bulmak ve keşfetmek için önemli kanallardır (Moghadam ve diğ., 2017).

Bu araştırmanın katılımcı anneleri bebekleriyle aralarındaki bağı kuvvetlendiren en önemli etkinin bebekleriyle sürekli konuşmak, dokunmak ve sarılmak olduğunu belirtmektedirler. Bebekleri ile aralarındaki bağı emzirmeyle kuvvetlendiği ve emzirmekten keyfi aldığını belirten anneler mevcuttur. Doğum sonu bebeğiyle ten tene temas gerçekleştirebilen anneler azınlıktadır. Sağlık profesyonellerinin ve aile üyelerini engelli kadınlar üzerinde kontrol kurma girişimleri annelik kimliklerinin gelişmesinde ve bebekleri hakkında sorumluluk alıp güvenli bir bağlanma gerçekleştirebilmeleri noktasında büyük bir engel teşkil etmektedir (Wolowicz-Ruszkowska, 2016). Görme engelli anneler çocuk bakımı ve çocuk güvenliği konusunda korkularını hafifletmeye destek olan fiziksel yakın beslemeyi kullanırlar. Annenin bakım açısından kontrol duygusunu artırmak, çocukla yakın fiziksel temasta bulunmak, dokunmak, sözlü temas kurmak ve “zihin yönüyle görmek” kullanılan yöntemlerdir. Bu yöntemler bebek bakımında ve yaşamında annenin etkin olmasını sağladığı gibi bebek ve anne arasındaki bağı kuvvetlenmesine de katkı sağlamaktadır (Moghadam ve diğ., 2017). Yapılan bir çalışmada görme engelli annelerin bebeklerine bağlanmasını destekleyen faktörleri kalpleriyle sevmek ve çocuklarının yüzlerini zihinlerinde hayal etmek olarak ifade etmektedir (Moghadam ve diğ., 2017).

Görme engelli kadınları anneliği algılayış biçimlerini ve annelik deneyimlerini incelediğimiz araştırmamızda bir başka odak noktamız katılımcıların anneliğin avantajları ve dezavantajlarını nasıl ifade ettikleriydi. Gebelik, doğum, doğum sonu dönemde anne bebek bağlanması, bebek bakım ihtiyaçları düşünüldüğünde dezavantajların çoğunlukta olması beklense de anneler tarafından avantajlar kısmına yoğunluk verildiği görülmektedir.

Görme eksikliklerini daha çok dokunarak ve konuşarak tamamlayan anneler bu durumu bir avantaj olarak görmektedirler. Çünkü bebekleriyle aralarındaki bağın gören annelerin bebekleriyle kurdukları bağdan daha kuvvetli olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda uyarılara daha açık olduklarını ve bu durumun annelik sezgilerini kuvvetlendirdiklerini düşünmektedirler. Anne bebek etkileşimindeki avantajların yanı sıra, kendileri için anneliğin özsaygı, yaşama tutunma ve toplumda yeni bir kimlik oluşturma noktasında birçok iyileştirici etkisinin olduğunu düşünmektedirler. Lendavi ve (2019) yürütmüş oldukları bir çalışmada görme engelli annelerin anne olduktan sonra kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olduklarını hissetmeleri kilit bir motiftir. Çevrenin kurduğu baskı nedeniyle kontrolün devredilmesi yerine, kendi kişisel kontrollerini ve özerkliklerin kazanmaktadırlar. Görme engelli anneler annelik rolünün kendilerini gerçekleştirmelerini ve kendi kendilerine güçlenmeleri noktasında büyük katkı sağladıklarını düşünmektedirler. Anne olduktan sonra kendilerini gerçekleştirdikleri ve yaşama yeniden tutundukları ifade edilmektedir (Hanko ve diğ., 2022).

Katılımcı anneler çocuk yetiştirmek konusunda kendilerini iyi görmekte ve topluma iyi çocuklar yetiştirdiklerini düşünmektedirler. Bunu bir avantaj olarak gören anneler çocuklarının vicdani özelliklerinin gelişmiş olduğunu, toplumda bulunan her bireyi anlayabilecek ve içinde bulunduğu her duruma uygun davranabilecek, farkındalığı yüksek bireyler yetiştirdiklerini düşünmektedirler. Jorge ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada katılımcılar bu toplum için iyi tutumlu, ayrımcılıktan uzak insanlar yetiştirdiklerin vurgu yapmaktadırlar (Jorge ve diğ., 2014). Engelli ebeveynlere sahip çocukların daha fazla zaman ayrılarak ve ilgiyle büyütülmesi, daha gelişmiş sosyal ve duyuşsal yeterlilik, zorluklara göğüs germe ve sorumluluklarla başa çıkma özelliklerinin gelişimini sağlamaktadır (Wolowicz-Ruszkowska, 2016).

Dezavantajlar kısmının üç ana temasının olduğu görülmektedir. Bunların birinci bebek bakım ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında karşılaşılan sorunlar, ikincisi toplum içinde görme engelli bir kadının anne olmasına ilişkin ön yargıların annelik kimliği üzerinde oluşturduğu

olumsuz etki ve üçüncüsü ilk iki temanın beraberinde getirdiği yetersizlik hissidir. Görme engelli anneler bebeklerinin beslenmelerini gerçekleştirirken, banyo yaptırmak, tırnak kesmek gibi kişisel bakım ihtiyaçlarını karşılarken, hastalandıklarında ilaç uygulamaları yaparken görme engelinin bir dezavantaja dönüştüğünü düşünmektedirler. Katılımcılar gören bir annenin de bebek bakımı konusunda yaşayabileceği bir sorunu görme engelli bir anne olarak yaşadıklarında daha çok yetersizlik damgalamasıyla karşılaştıklarını ifade etmekte ve bunu bir dezavantaj olarak görmektedir.

Engelli anneler damgalanma açısından kesişen kimlikleriyle yüksek risk grubundadır. Aynı anda hem engelli hem kadın hem de anne olmak yaşanan büyük bir dezavantajdır (Hanko ve diğ., 2022). Görme engelli anneler sosyal ağlar tarafından gebelik ve anneliğe dikkatsizce ve pervasızca giriştikleri ön yargısıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ön yargıların aksine görüşülen annelerin çoğu gebe kalma kararını, günlük yaşamda beklenen değişiklikler için ayrıntılı bir planlamadan sonra verdiğini belirtmektedir (Schildberger, 2017). Görme engelli anneler ebeveynliklerinin “yeterince iyi” olduğu konusunda çevreden gelen baskılardan dolayı iç baskılar hissederler. Onlar üzerinde oluşan annelikleri hakkındaki ekstra şüpheler ve incelemeler ebeveynliklerini sorgulamalarına neden olur (Van Havermaet ve diğ., 2021). Toplumda görme engelli annelere karşı olan güven eksikliği görme engelli anneler tarafından yoğun bir şekilde hissedilmekte, anneler sürekli olarak başkaları tarafından gözlemlendiklerini hissetmekte ve bu durum annelik kimliklerine zarar vermektedir (Schildberger, 2017). Cetişli ve arkadaşlarının (2018) yürütmüş oldukları bir çalışmada görme engelli annelerin ve çocuklarının sosyal algılar ve etiketleme nedeniyle sosyalleşmekte zorlandıkları ifade edilmektedir.

Çocuklarıyla sürekli temas halinde bulunan annelerin, görerek takip edemedikleri çocuklarının sürekli ellerinden tutmaları, her ihtiyaçlarını beraber karşılama isteğinin çocuklar üzerinde bağımlılığı artırıcı ve özgüven gelişimine zarar veren bir hal aldığı düşünülmektedir. Bu durumu dezavantaj olarak gören anneler mevcuttur. Engelli ebeveynlerin çocukları üzerinde aşırı korumacı tavırları, çocukların yetişkinlik yaşamında kalıcı bir etkiye sahip olabilmektedir. Kendi romantik ilişkilerinde bağımlılıkla ilgili sorunlar yaşadıkları ve ebeveynliklerinde gerekli özerkliği geliştirmeyi engelledikleri görülmektedir (Lappetelainen ve diğ., 2017). Görme engelli ebeveynlere sahip çocukların küçük yaşlarda sorumluluklar üstlenerek “küçük yardımcıları” veya “ebeveyn çocukları” olarak adlandırıldığı bu durumun gelişimlerini olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Cetişli ve ark., 2018).

Katılımcıların görme engelli bir anne olarak anneliği tecrübe ettikleri ilk andan itibaren yaşadıkları zorluklar ve bu zorluklara buldukları çözümler odak noktalarımızdan biriydi. Gebelik ve doğum sürecinde sağlık kurumlarının fiziki özellikleri ve sağlık profesyonellerinin görme engelli bireye özelleştirilmiş bakım vermeyişi çoğu anneyi özel sağlık kuruluşlarından hizmet almaya mecbur bırakmıştır. Annelik rolünün tam olarak gerçekleştirebilmesinin ve ifade edilebilmesinin önündeki en yaygın engel, engelli gebelere bakım sağlamak ve desteklemek için hazırlıksız bir sağlık sistemidir (Wolowicz-Ruszkowska., 2016). Lendvai ve arkadaşları (2019) yürütmüş oldukları bir çalışmada görme engelli annelerin sağlık sistemi, sağlık profesyonelleri ve destek ağı ile ilgili kötü deneyimler yaşadıklarını ifade etmektedirler. Sağlık sisteminin hasta profilindeki çeşitliliği göz ardı ettiğini, sağlık profesyonellerinin görme engelli kadınlar hakkında bilgisiz olduklarını ve yetkin ebeveynlik rollerini inkâr etmeye çalıştıklarını belirtmektedirler. Bazı sağlık profesyonellerinin kendilerine yardımcı olmak istediklerini ancak yalnızca görme engelli biri gibi davranıldığını, özelleştirilmiş bakım veremediğinden şikâyetçi olduklarını ifade etmektedirler (Lendvai ve diğ., 2019). Görme engelli annelerin sağlık sistemi ile ilgili şikâyetçi olduğu konuların başında personel eksikliği gelmektedir. Bu eksiklik dolayısıyla sağlık profesyonelleriyle geçirilen zaman azalmakta ve zaman darlığı yeterli desteğin sağlanmasına engel olmaktadır (Schildberger, 2017). Görme engelli annelerin çoğuna göre sağlık profesyonellerinin onlara doğrudan hitap etme eğiliminde olmaması, bunun yerine aileleri ya da refakatçileri ile konuşması, çoğu zaman annenin orda olduğunu bile kabul etmemesi içinde buldukları durumun daha stresli bir hal almasına neden olmaktadır (Mazurkiewicz ve diğ., 2018). Yaygın bir çocuklaştırmayla karşı karşıya kalan görme engelli annelere kendi ebeveynlik deneyimlerinde üçüncü bir kişiymiş gibi davranılmaktadır (Frederick, 2015).

Katılımcı annelerin zorluk yaşadıkları konulardan biri de kişisel bakım, banyo yaptırmak, tırnak kesmek, beslenme, ilaç uygulamaları, emzirme gibi bebek bakımı ihtiyaçlarının karşılanması konusudur. Çoğunlukla bu konular aile bireylerinden ve profesyonellerden yardım almayı tercih etmişlerdir. Kişisel bakım, banyo, beslenme, ilaç uygulamaları konusunda aile bireylerinin desteği yoğun olarak görülürken, tırnak kesmek konusunda kuaförden yardım alan, emzirmeyi başlatma ve sürdürme konusunda sağlık profesyonellerinden destek alan anneler mevcuttur. Bu sorunların çözümünde aynı zamanda akran desteği ön plana çıkmaktadır. Görme engelli anneler kendileri gibi görme engelli olan arkadaşlarından yaşadıkları sorunlara dair destek ve çözüm önerileri almaktadır. Anneler

çocukları konuşmaya başladıklarında daha az sorun yaşadıklarını çocukların problemleri dile getirebiliyor oluşunun onların işlerini kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Ancak yenidoğan döneminde görerek çözmeleri gereken sorunlarda zorluk yaşadıklarını belirtmektedir. Cetişli'ye göre engelli anneler engelli olmayan anneler gibi çocuklarına bakabileceklerini kanıtlamak istemekte, geleneksel annelik rollerini gerçekleştirebileceklerini düşünmekte ve görevleri yerine getirmek konusunda kendilerini engelsiz görmektedirler (Cetişli ve diğ., 2018). Görme engelli anneler özellikle damlalı ilaçlar olmak üzere çocuklarına ilaç uygulaması yapmakta zorlanmaktadır. Vücut ısılarını ölçmek için sesli termometreler kullanmak gibi çözümler bulmuşlardır (Jorge ve diğ., 2014). Görme engelli anneler tırnak kesmek gibi küçük şeylerde bile çocukların yardım edememekten ve onunla iletişim kurmak için görme yeteneğini kullanamamaktan büyük ızdırıp ve zorluk çektiklerini ifade etmektedirler (Commodari ve diğ., 2022). Görme engelli annelerin çocukları küçükken özellikle bebeklik döneminde konuşamadıklarından, anneler çocukların ağlamalarının, seslerinin ve isteklerinin nedenlerini bulmakta güçlük çektikleri belirtilmektedir ancak çocuklar konuşmayı öğrendikten sonra bu zorluk giderek azalmaktadır (Moghadam ve diğ., 2017). Emzirme doğal bir uygulama olsa da tamamen içgüdüsel olarak gerçekleşmemektedir. Özellikle görme engelli anneler için destek gereklidir. Görme engelli anneler emzirme ve yenidoğan bakımı konusunda sağlık eğitimine erişimlerinin, eğitim materyallerin ve içeriklerinin kendileri için yeterli olmadığını düşünmektedirler (Bezerra ve diğ., 2020).

Katılımcı görme engelli annelerin zorluk çektiği noktalardan biri de çocukları yürümeye başladıktan sonra kontrolü sağlamakta zorlanma konusudur. Çocukların yürümeye başlamasıyla birlikte ev içinde ve dışında nerede olduğunu ve ne yaptığını bilmek görme engelli anneler için zorlayıcı bir durumdur. Çocukların ev içinde hızlı hareket etmesi, prizlere ellerini ya da farklı materyalleri sokmaları annelerin kontrol etmekte zorlandıkları konular arasındadır. Çocuklar ev içinde hızlı hareket ettiklerinden yaralanmalarını engellemek için tüm evi halıyla kaplamak, prizleri bantlayıp içine ellerini ya da herhangi bir cismi sokmalarını engellemek, ev içi oyun çitleri ile sınırları belirleyerek çocuğun nerede olduğunu kontrol etmek bulunan çözümler arasındadır. Ev içi düzenlemelerle çocuğu kontrol altında tutmak daha kolayken çocuk ile dışarı çıkıldığında durum daha zor bir hal almaktadır. Parka gidildiğinde onlarca çocuk arasında görmeden çocuğunun takibini yapabilmek anneler için büyük bir zorluk haline gelmektedir. Anneler bu sorunlara ses çıkaran terlikler, boncuklu zilli tokalar kullanarak çözüm bulmaya çalışmaktadır. Işık algısı olan bir anne çocuklarına açık renkli kıyafetler giydirerek

diğer çocuklar arasında fark edebilmesini sağlamaya çalıştığını ifade etmektedir. Anneler bebekleri yenidoğan dönemlerindeyken daha az korku yaşadıklarını çünkü bakım sağlamak için yeterli bilgi ve hazırlığa sahip olduklarını düşünmektedirler ancak daha büyük korkular çocuklar kendi başlarına hareket edebildiği noktada başlamaktadır. Çünkü anneler dış ortamda annelik gerekliliklerini koordinasyonunu sağlayamayacaklarını düşünmektedirler (Lendvai ve diğ., 2019). Görme engelli annelerin çoğu çocuklarını yaralamamak için ev içi düzenlemeler yapmaktadır. Ev işlerini çocuklarının uyudukları zamana denk getirerek onların uyanık oldukları zamanlarda tüm ilgilerini onlara vermeye gayret göstermektedir. Engelli bir anne plaj gibi su kaynağına yakın olan yerlerde çocuğunun beline ip bağladığını ipin diğer ucunu da kendinde tutarak çocuğun uzaklaşmasını ve suya düşmesini engellemeye çalıştığını ifade etmektedir (Cetişli ve diğ., 2018). Moghadam'a (2017) göre de görme engelli anneleri günlük yaşamda en çok rahatsız eden zorluk çocuğun varlığını ve yerini izlemedeki eksikliklerden kaynaklanan kaygıdır. Çocuklarının yeri ve varlığı hakkında ipucu verebilecek seslere tepki vermeye her an hazır olmak durumdadırlar. Çocukların kıyafetlerine ziller takmak veya ses çıkaran bir nesneyi çocuğun boynuna asmak gibi alternatif yollar kullandıklarını ifade etseler de bu yolların çocuğun güvenliği ile ilgili endişeleri tamamen gidermediğini düşünmektedirler. Bir başka çalışmada da ortak nokta çocukların hareket etmeye başladığında annelerin kullandığı ses çıkarıcı nesnelere, ziller, boncuklar ve çanlar olmuştur (Frederick, 2015). Görme engelli ebeveynler için çocukların hareketliliği karşılaşılan zorluklar arasında açık ara öndedir. Çocuklarını dışarı çıkarmak, doktora, okula, parka götürmek konusunda daha az esnek ve daha bağımlı durumdadırlar (Van Havermaet ve diğ., 2021). Görme engelli anneler çocuklarıyla dışarı çıktıkları zamanlarda toplu taşıma araçlarını kullanmakta güçlük çektiklerini ifade etmektedirler. Kendi başlarına toplu taşıma araçlarıyla bir yere ulaşmak güçken çocuklarıyla birlikte daha güç olmaktadır. Bu durumu özellikle yenidoğan ve erken çocukluk döneminde yaşadıklarını ifade eden anneler çözüm olarak taksi kullanmayı tercih etmektedir. Ancak bu durum maddi külfet olarak kendilerine dönmektedir.

Çocukların büyüüp okul çağına erişmesi başka zorlukları beraberinde getirmektedir. İlkokul döneminde okuma-yazma öğrenmeye başlayan çocuklar, görme engelli ebeveynlerinin onları yönlendirme eksikliğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Anneler bu sorunların çözümü için yine yakın çevrelerinden destek almaktadır. Aynı zamanda sesli, kabartmalı kitaplar kullanarak çocuklarının eğitim hayatına entegre olmaktadır. Okul çağına gelen görme engelli ebeveynlerin çocuklarının yaşamında en çok karşılaşılan problem akran zorbalığıdır. Birbirlerine karşı daha

acımasız bir yaş grubuna dahil olan çocuklar kendi ebeveynlerinden farklı olan görme engelli ebeveynler hakkında akranlarına baskı kurmaktadır. Bu durum görme engelli ebeveyne sahip çocuklar üzerinde olumsuz etki oluşturmakta ve okula gitmek konusunda ailelere direnç oluşturmalarına neden olmaktadır. Katılımcı görme engelli anneler bu soruna genellikle profesyonel destek alarak çözüm bulduklarını belirtmektedir. Psikologlar, çocukların okulundaki öğretmenler engellilik durumunun çocuklara aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda çocuklarının arkadaşlarını ev yaşamına entegre ederek, kendilerinin de engeli olmayan insanlar gibi bir yaşam sürdüğünü göstererek soruna çözüm bulan anneler mevcuttur. Commodari ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında görme engelli anneler çocuklarının engellerini çok doğal karşıladığını ve engelleriyle mücadele konusunda çocuklarından büyük destek gördüklerini ifade etmektedir. Bizim çalışmamızda da daha önce yer verdiğimiz gibi ebeveynler çocuklarını farkındalığı yüksek sosyal yönden kuvvetli bireyler olarak nitelendirmektedirler. Bu sürecin okul çağı dönemiyle geçtiği ve çocukların ebeveynlerinin engellerini kabullendiği düşünülmektedir.

5.3. GÖRME ENGELLİ ANNELİK KAVRAMINA İLİŞKİN ÜRETİLEN METAFORLARIN TARTIŞILMASI

Katılımcı görme engelli annelere sorulan “Görme engelli anne olmak...gibidir. Çünkü...” ifadesine üretmiş oldukları metaforların tartışması bu bölümde yapılacaktır.

5.3.1. Zorluklar Karşında Mücadelecilik Temasının Tartışılması

Görme engelli annelerin üretmiş oldukları metaforların ve bu metaforların gerekçelerinin annelik deneyimlerinde karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklar karşısında verdikleri mücadeleler konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcılar görme engelli bir kadının anne olmasını, karşılaştıkları zorluklarla mücadele ederek çocuğunun ihtiyaçlarını karşılaması ve annelik rollerini yerine getirmesi sebebiyle çok kıymetli görmektedirler.

Görme engelli annelerin görmeden gerçekleştirmek zorunda olduğu sorumluluklar birer zorluk olarak karşılırlarına çıkmaktadır. Ancak Lendvai'ye (2019) göre toplumsal çoğunluğun ön yargılı tutumları, cinsiyet kalıpları ve rol beklentileri günlük yaşamda görme engelli annelerin yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır. Bu örnek bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Anneler ifadelerinde onlara yol gösteren birilerinin her zaman olduğunu ancak kendi tecrübesizliklerinden ve karşılaştıkları zorluluklardan dolayı annelik rol ve

sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük çektiklerini ifade etmektedir. Bu durum sosyal baskının artmasına ve kendi ebeveynlik rollerinde daha fazla kişinin söz sahibi olmaya çalışmasına neden olmaktadır.

Görme engelli anneler çocuklarını büyütürken yoğun emek ve mücadele verdiklerini, çocuklarının karşılaşılabilecekleri zorluklar konusunda da her an algılarının açık olması gerektiğini düşünmektedirler. Kendileri ne kadar zorlanırsa zorlansın “anneliği başarmak” gayesiyle çocukları için mücadele etmektedirler. Cetişli ve arkadaşlarının yürütmüş oldukları çalışmada engelli annelerin kendilerini “süper anne” olmak için motive ettikleri ve annelik kimliğini kazandıktan sonra engellere teslim olmadıkları ifade edilmektedir. Anneler çocuklarının ve kendilerinin haklarının savunucusu olduklarını, aynı zamanda zorlukların üstesinden gelmek için kendi baş etme mekanizmalarını geliştirdiklerini belirtmektedirler. Geliştirilen bu mekanizma ile bir başarı duygusu yaşamaktadırlar (Cetişli ve ark., 2018). Görme engelli annelerin engelleri, zorlukların üstesinden gelmek ve yaşam hedeflerine ulaşmak konusunda hızlarını kesmemektedir. Aksine çocuğunu büyütürken yaratıcı yollar bulmak, problemleri çözmek ve engelleri aşmak bu annelerin öne çıkan özellikleridir (Wolowicz-Ruszkowska, 2016). Annelik rollerinde baskın izlenim ise başkalarının yüklediği cesaretsizlikle pekişen zorluklarla başa çıkmanın potansiyel yollarına odaklanmaktır (Mazurkiewicz ve diğ., 2018).

5.3.2. Bir Ödül Olarak Annelik Temasının Tartışılması

Zorluklar karşısında mücadelecilik temasından sonra katılımcıların en yoğun görüş belirttikleri tema bir ödül olarak annelik olmuştur. Katılımcılar anneliği kendilerine verilmiş bir ödül, mükafaat, hak ediş olarak görmektedir. Anneliği verdikleri mücadelenin bir ödülü, yeniden doğmuşluk ve hayat yeniden başlamak olarak nitelendirmektedirler. Lappetelainen ve arkadaşlarının (2017) çalışması bu nitelendirme ile benzerlik göstermektedir. Çalışmaya göre anneler çocuk doğurmayı hayatlarını anlamlandırma da yardımcı bir tazminat olarak görmekte ve kendilerini toplumun ayrılmaz bir parçası olarak hissetmelerini sağlayan bir dönüm noktası olarak ifade etmektedirler. Anneler çocuk sahibi olmayı tatmin, güç ve özsaygı kaynağı olarak görmektedirler. Aynı zamanda ilişkilerinde arzu ettikleri eşitliği elde etmelerine yardımcı olmaktadır (Wolowicz-Ruszkowska, 2016).

Görme engelli anneler çocuk sahibi olmaya karar verdiklerinde toplum ve yakın çevrelerinin gözünde üstesinden gelebilme arzusu yaşarlar. Çocuklarına yeterli bir şekilde

bakabildiklerinde bu arzu gerçekleşmiş olur. Gerçekleşen arzu beraberinde bir ödül olarak saygıyı getirir (Bezerra ve diğ., 2020). Aynı zamanda görme engelli kadınlara göre anne olmak yaşamları üzerinde özerklik sağlamalarını ve yaşamsal kontrollerini ellerine almayı sağlamaktadır (Lendvai ve diğ. 2019). Annelik görme engelli kadınlar için güvenli bir üstür, annelik rolü yaşamlarındaki güvenlik duygusunu artırmakta ve annelikle beraber kendilerini daha güvende hissetmektedirler (Hanko ve diğ., 2022).

Görme engelli kadınlar anneliği toplumda var olduğunu gösterebildikleri için bir ödül olarak gördükleri gibi kendilerini de çocuklarına ödül olarak görmektedirler. Bu düşünceyi iki ana görüşle temellendirmektedirler. Birincisi çocuklarına ayırdıkları zamanın sağlıklı ebeveynlerden daha çok olması sebebiyle çocukların gelişimine daha fazla katkıda bulunabilmeleridir. İkincisi ise engelli bir ebeveyne sahip olmanın çocukların farkındalıklarını artırması ve toplumsal bilinç düzeyinin yüksek olmasıdır. Bu sebeplerle anneler kendilerini çocukları için birer ödül olarak görmektedir. Wolowicz-Ruszkowska'nın çalışması (2016) bu görüşleri destekler niteliktedir. Anneler çocuklarına daha çok zaman ayırmalarının ve ilgi göstermelerinin gelişimsel faydası olduğuna inanmaktadır. Ayrıca çocukların daha özgüvenli, sosyal ve duygusal gelişmişlik yönünden daha yeterli ve zorluklara göğüs germe ve sorumluluklarla baş etme yönünden daha başarılı olduklarını düşünmektedirler.

5.3.3. Zorluklar Karşısında Bilinmezlik Temasının Tartışılması

Bu temada oluşan kodlar görme engelli kadınların annelik deneyimlerinde yaşadıkları zorlukların beraberinde getirdiği bilinmezlikle oluşmuştur. Anneler karşılaştıkları zorluklarla nasıl mücadele etmeleri gerektiğini bilmemek birlikte hem kendi yaşamlarında hem de çocuklarının yaşamında bir sonraki adımı nasıl planlaması gerektiğini bilememekten muzdariplerdir. Aynı zamanda erken çocukluk döneminde bakım verirken çocuğun neresine dokunması gerektiği, yaptığı uygulamanın doğruluğu konusunda sorun yaşamaktadırlar. Hem fiziksel olarak hem de mental olarak çocuğunda ulaşamadığı noktaların olması bir bilinmezliği beraberinde getirmektedir.

Görme engelli anneler bilinmeyene karşı bir korku yaşamaktadırlar. Karşılaştıkları zorlukların karşısında ne yapmaları gerektiğini bilmiyor oluşları baskın bir korkuya ve kaygıya neden olmaktadır (Lendvai ve diğ., 2019). Araştırmamızda yaşanan korku ve kaygının annelik deneyimlerinin zorlukları karşısında görme engelli olmanın zorluğu ile kuvvetlendiği düşünülmektedir. Ancak Hanko ve arkadaşlarının (2022) yaptığı çalışmada bizim

bulgularımızın aksine zorluklarla beraber karşı karşıya kalınan bilinmezlik görme engellilikten çok annelikle ilişkilendirilmiştir. Yani katılımcılar çocuk bakımı ve yetiştirme konularında bir bilinmezlikle karşı karşıya kaldıklarında bunun görme engelleriyle değil anneliği ilk kez deneyimlemiş olmalarıyla ilişkilendirmişlerdir. Bu durum zorluklarla başa çıkma noktasında annelere yoğun destek sağlamaktadır.

Görme engelli anneler karşılaştıkları zorlukların getirdiği bilinmezliği akranları ve kendileri gibi görme engelli olan annelerin deneyimlerinden faydalanarak çözme becerilerini geliştirmişlerdir. Aynı zamanda çoğu annenin birleştiği ortak payda da deneme yanılma yoluyla bilinmezliklerin üstesinden gelmektir. Örnek olarak anneliği “*bir labirentte dolaşmak*” olarak betimleyen görme engelli bir anne gösterilebilir. Her köşeden döndüğünde başına ne geleceğini bilmesede de tekrar başa dönerek yeniden deneme motivasyonu kendinde bulmaktadır. Jorge ve arkadaşları da (2014) tam olarak bu noktaya vurgu yapmaktadır. Görme engelli anneler çocuk yetiştirme konusunda karşıya kaldıkları stresli olaylara, kimi zaman başka kişilerin desteğiyle kimi zamanda içlerindeki kararlılık ve yaratıcılıkla yeni fikirler tasarlayıp, stratejiler ve yöntemler geliştirerek çözümler bulmaktadır.

5.3.4. Yaşama Umut Olma Yönüyle Annelik Temasının Tartışılması

Görme engelli anneler bu temada oluşturmuş oldukları kodlar ile anneliği kendi yaşamları için bir umut olarak tanımlamaktadır. Anneliği yaşamlarındaki en kıymetli hazine olarak nitelendirmektedir. Yaşamlarındaki tüm kötülüklerden, sıkıntılardan, zorluklardan arınmak ve yaşama yeniden başlamak olarak düşünmektedir. Anne olmayı “*kalbini eline almak*” olarak tanımlayan görme engelli anneler, çocuklarını çok kıymetli ve hassas birer yaşama bağlayıcı faktör olarak ifade etmektedir. Bunların yanı sıra karşılaştıkları zorluklarla mücadele gücünü çocuklarından aldıklarını, anne olduktan sonra daha güçlü olduklarını düşünmektedirler.

Görme engelli kadınların anne olmalarının onlara benlik saygısı, yaşamdan beklentileri ve hayat akışına katılmaları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Lendvai ve diğ., 2019). Annelik görme engelli kadınların hem kendilerini gerçekleştirme hem de güçlenmelerini sağlayan bir roldür (Hanko ve diğ., 2022). Görme engelli anneler bu rolü kazandıktan sonra kendilerini “süper anne” olmak için motive etmektedir. Karşılaştıkları zorluklarla mücadele etmek için kendi baş etme yöntemlerini geliştirmekte ve elde ettikleri başarı onların yaşamına umut olmaktadır (Cetişli ve diğ., 2018).

Toplumda görme engelli bir kadın olarak var olurken doğumun gerçekleşmesi ile hatta gebeliğin oluşmasıyla annelik kimliği kazanmak yaşamlarını yeniden şekillendirmelerine ve hayata tutunacak yeni bir sebep bulmalarına fayda sağlamaktadır. Lendavi ve arkadaşlarının (2019) çalışmasındaki katılımcıların ifadeleri bizim verilerimizi destekler niteliktedir. Katılımcılar anne olduktan sonra toplumda “daha az beceriksiz” görüldüklerini düşünmektedir. Aynı zamanda bu ikinci veya üçüncü çocuğu yapmaları için onları teşvik eden bir sebeptir çünkü çocukları olmadığında toplumdan gerekli saygıyı göremediklerini bu sebeple buna ihtiyaçları olduğunu ifade etmektedirler. Toplumda saygı ve görünürlük kazanmanın en hızlı gerçekleştiği zamanın annelik rolünü sahip oldukları zaman olduğunu düşünmektedirler.

5.3.5. Koruyucu Olma Yönüyle Annelik Temasının Tartışılması

Bu temada üretilen metaforların en çok vurgu yaptığı nokta görme engelli annelerin koruyucu ve sahiplenici yönüdür. Görme engelli anneler çocuklarının her zaman onlara ihtiyaç duyduğunu ve kendilerinin de her koşulda onların isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya hazır bulunmaları gerektiğini düşünmekte ve koruma içgüdülerinin yüksek olduğunu ve çocuklarını sevgiyle sardıklarını ifade etmektedir. Çocuklarına çevreden gelebilecek zararlara karşı her zaman farkındalıklarının yüksek olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda kendilerinin çaresiz kaldıkları zamanlarda bile çocuklarını çaresiz kalmasına izin vermeyip her koşulda onları destekledikleri için övünç duymaktadır. Görme engelli anneler kendi oluşturdukları yaşam alanı dışındaki alanların tehlikeli olduğunu düşünmekte ve çocuklarını güvenli alanlar dışında korumak için hassas bir denge kurmaktadır. Çocuklarını birer “kelebek” olarak betimleyen anneler onların kırılgan yapılarına uygun davranmak için yoğun çaba harcamakta ve her an zarar görebilecekleri için kendilerinin aktif olduğunu ifade etmektedir.

Görme engelli anneler hem destek alan hem de destek sağlayan kişilerdir. Toplumun “iyi anneler” olarak nitelendirdiği, çocukları için her şeyini feda eden, kendini çocuğun duygusal refahına ve kişisel gelişimine adayan anne profiline ulaşmak için uğraşmaktadırlar. Bu bağlamda kendilerini geleneksel annelik rollerini karşılamakta ve görevlerini yerine getirmek noktasında engelsiz görmektedir (Cetişli ve diğ., 2018; Wolowicz-Ruszkowska, 2016; Frederick, 2015). Görme engelli anneler duygusal ve kişisel refahın yanı sıra çocuklarını fiziksel yeterliliklerini de korumak için büyük çaba sarf etmektedir. Çocuklarının iyi beslenmesi, güzel giyinmesi onların algısındaki koruyuculuğu destekleyen faktörlerdir. Toplum içinde moda uygun giysiler giydiğinden ve temiz olduğundan emin olmak görme engelli anneleri, koruyucu annelik rolleri konusunda olumlu görmektedir (Frederick, 2015).

Görme engelli anneler çocukları ile aralarında kurdukları bağı “kalpten ve akıldan sevmek” olarak ifade etmektedir (Moghadam ve diğ., 2017). Bu terim onların çocuklarıyla aralarında oluşturdukları bilişsel bir süreci göstermekte ve anneler kendilerini “koruyucu bir melek” olarak tanımlamaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamız 25 görme engelli annenin anne olmak ile ilgili algılarını, bebekleri ile aralarında kurdukları bağın onlar için anlamı ve annelik sürecinde yaşadıkları deneyimleri algılayış biçimlerini metaforlar aracılığıyla inceleyerek somut bir şekilde ifade eden nitel bir araştırmadır. Görme engelli annelerin annelik algı ve deneyimlerine ilişkin elde edilen veriler bulgular kısmında detaylı olarak verilmiş, tartışma kısmında literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Görme engelli annelerin anne olacaklarını duydukları ilk an ki ve bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an ki hisleri araştırmanın ilk odak noktası olmuştur. Anneler iki durumda da hissettikleri ilk ve en yoğun duygunun kaygı olduğunu ifade etmektedirler. Ancak iki durum arasında kaygının kaynağı farklılık göstermektedir. Anne olacaklarını duydukları ilk an yaşadıkları kaygı doğumu gerçekleştirmek ve bebek bakımını başarabilmek gibi konular üzerinde yoğunlaşırken; bebeklerini kucaklarına aldıkları ilk an yaşadıkları kaygı bebeklerinin sağlık durumu ve herhangi bir engelinin olup olmadığı konusunda yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda annelerin büyük bir heyecan ve mutlulukla anneliği karşıladıkları görülmektedir. Başarmanın verdiği şaşkınlık, sahiplenme ve benimseme duyguları ağır basmaktadır. Aynı zamanda doğduktan sonra nasıl görüldüğüne dair duyulan merak kendini göstermektedir.

Görme engelli anneler bebekleri ile aralarında bağ kurarken en çok dokunma sarılma, konuşma, ten tene temas ve emzirmeden yararlandıklarını ifade etmektedirler. Fiziksel temas ve çok fazla sözel uyarana maruz bırakma annelerin en çok üzerinde durduğu konu olmuştur.

Görme engelli bir anne olmanın avantajları anne bebek bağının daha kuvvetli olması, annenin sezgilerinin güçlenmesi, anneye yaşama tutunma ve katılım noktasında büyük katkı sağlaması, farkındalığı yüksek bilinçli çocukların yetişmesi olarak ifade edilmektedir. Görme engelli bir anne olmanın sezgisel yönden bireyi daha kuvvetli bir hale getirdiği annelerin sıklıkla vurguladığı bir konu olmuştur. Bebek bakım gereksinimlerini karşılamak ve görerek yapılması gereken eylemlerde hakimiyeti sağlayamıyor olmak görme engelli annelerin dezavantaj olarak belirttiği konulardan olmuştur. Anneler günlük yaşamda bebek bakımı ve yaşamsal faaliyetler hakkında kendince çözümler üretmişlerdir. Bu çözümler başta yakın aile bireylerinden yardım almak, profesyonel destek almak, çocuklarının nerede olduğunu

anlayabilmek için sesli materyaller (toka, terlik, aksesuar gibi) kullanmak, eğitim faaliyetleri için sesli kitaplar kullanmak, güvenlik için ev içi düzenlemeler yapmak olarak ifade edilmektedir. Akran zorbalığı ya da ebeveynin engelinin kabul edilmesinde zorlanması durumunda profesyonel destek alan annelerin olduğu görülmüştür.

Katılımcıların görme engelli anne olmak ile ilgili üretmiş oldukları metaforlardan betema elde edilmiştir.

İlk tema olan zorluklar karşısında mücadelecilik görme engelli annelerin anneliği deneyimlerken karşılaştıkları zorluklar üzerine şekillenmiştir. Annelerin gerçekleştirmek zorunda olduğu sorumluluklar onlar için birer zorluk olarak karşılına çıkmaktadır. Anneler karşılaştıkları zorluklar hakkında onlara fikir veren birilerinin hep olduğunu ancak her türlü durumla mücadele etmek konusunda yalnız olduklarını ifade etmektedirler. “Anneliği başarmak”, “süper anne olmak” görme engelli annelerin sıklıkla değindikleri bir konudur.

Bir ödül olarak annelik temasında anneler anneliğin kendilerine verilmiş bir ödül, mükafaat olarak ifade etmektedirler. Bu ödül onları yeniden yaşama tutunmaya motive eden bir kaynak olarak algılanmaktadır. Görme engelli anneler toplumda var olduğunu gösterebildikleri için anneliği bir ödül olarak görmektedirler.

Zorluklar karşısında bilinmezlik teması görme engelli annelerin yaşadığı zorlukların beraberinde getirdiği bilinmezlikle karşı karşıya kalmaları üzerine oluşmuştur. Anneler karşılaştıkları zorluklar ve sorunlarla nasıl mücadele etmeleri gerektiğini bilmemekte ve yaşamlarını planlamak noktasında bir sonraki adımı göremiyor olmaktan yakınmaktadır. Çocukların hem mental hem de fiziksel olarak uzağında kalmak ve bu uzaklığın getirdiği bilinmezlik temanın en çok vurgulanan konusudur.

Yaşama umut olma yönüyle annelik temasında anneler anneliği kendi yaşamları için bir umut olarak görmektedir. Çocuklarını çok kıymetli hassas birer birey olarak gören anneler, yaşamlarının annelikten sonra tüm kötülüklerden arındığını düşünmektedir. Yaşama yeniden başlamak en çok vurgulanan ifadelerdendir. Anneliğin yaşama bağlayıcı etkilerinin olduğunu düşünmeleri onları ikinci ya da üçüncü çocuğu yapmak için motive eden bir kaynaktır. Anne olmakla birlikte toplumda daha görünür olduklarını düşünmektedirler.

Koruyucu olmak yönüyle annelik temasında anneler çocuklarının her zaman onlara ihtiyaç duyduğu ve kendilerinin koruyucu sahiplenici bir rol üstlendiklerini ifade etmektedir. Koruma içgüdüğü ve sevgi annelerin en çok vurgu yaptığı duygulardır. Her koşulda

çocuklarının isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak onlar için övünç duyulması bir konudur. Kendi yaşam alanları dışındaki alanların çocukları için güvensiz olduğunu bu güvenlik dengesini sağlamak için büyük çaba sarfettiklerini ifade etmektedirler.

Tüm bu kategoriler incelendiğinde görme engelli anneler zorluklar ya da olumsuzluklarla karşılaşmalarına rağmen anneliği hep umut verici, yaşama bağlayıcı ve toplumsal rolünü belirleyici bir kimlik olarak görmektedirler.

Bu sonuçlar doğrultusunda öneriler;

Bu araştırma en az bir kez anne olmuş 25 görme engelli annenin görüşleriyle sınırlıdır. Katılımcıların tamamı Ankara'da bir dernek üyesi ve derneğin sosyal faaliyetlerinde yer alan kişilerdir. Bu sebeple farklı sosyo-ekonomik düzeyde, farklı şehir ve kültürde yaşayan görme engelli annelerle de benzer çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre katılımcılar sorunlarına destek konusunda çoğunlukla yakın aile bireyleri ve akranlarından destek almaktadır. Görme engelli annelerin annelik deneyimlerinin iyileştirilmesi ve duygularının görünür kılınması için annelerin ebe liderliğinde sorunlarını, deneyimlerini ve zorlandıkları durumları paylaşabileceği sosyal ağların kurulması önerilmektedir.

Ebelik eğitimden dezavantajlı grupların destek gereksinimlerine daha çok yer verilerek, ebelerin empati, iletişim ve yaklaşım tekniklerinde daha etkin olması sağlanmalıdır.

Sağlık kurumlarında eğitim konusunda yalnızca görsel materyallerden ziyade betimsel, dokunsal anlatımı destekleyen materyaller kullanılmalıdır.

Başta görme engelli anneler olmak üzere engelli annelerin ebelerden beklentileri ve ebelerin engelli bireylere destek sağlama konusundaki farkındalıkları odağına alan çalışmalar sınırlıdır. Engelli bireylerin daha görünür olabilmesi için bu alanda daha fazla çalışmaya yer vermenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Görme engelli annelerin anlatılarında ve betimlemelerinden ziyade gözlemsel çalışmaların yapılması süreci aktarmak konusunda destekleyici olacaktır.

Görme engelli annelerin gebelikte, doğumda ve çocuk bakımında yaşamını kolaylaştıracak inovatif ürünlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktaş, G., ve Özden, M. (2020). Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Kuşaklararası Anneliğin Dönüşümü: Denizli İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 96-120.
- Altaş, B. (2018). Tüketim Toplumunda Anneliğin Yeni Görünümleri. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Altı Nokta Körler Derneği Web Sayfası. <http://www.altinokta.org.tr/sayfalar.asp?sayfa=2> (Erişim Tarihi: 05.07.2022).
- Antwi, S. K., ve Hamza, K. (2015). Qualitative and Quantitative Research Paradigms in Business Research: A Philosophical Reflection. *European Journal of Business and Management*, 7(3), 217-225.
- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., ve Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenilirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 395-407.
- Arslandaş, H., Çoban, A., Dereboy, F., Sarı, E., Şahbaz, M., ve Kurnaz, D. (2020). Son Trimester Gebelerde Doğum Korkusunu Etkileyen Faktörler ve Doğum Korkusunun Postpartum Depresyon ve Maternal Bağlanma ile İlişkisi. *Cukurova Medical Journal*, 45(1), 239-250.
- Aydoğan, T. (2019). *Yeni Süper Annelik Rolünün Medyadaki Yansımaları: Facebook'ta Süper Annelik* (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Azarkan, E., ve Benzer, E. (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye'de Engelli Hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(38), 3-29.

- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başdaş, Ö., Efe, Y. S., Erdem, E., Özdemir, A., Güneş, T., ve Öztürk, A. (2022). Anne Bebek Bağlanmasını Etkileyen Faktörler. *Yobü Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 130-136.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Baştarcan, Ç., ve Oskay, Ü. (2022) Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi: Sistemik İnceleme. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 32 (3), 48-57
- Bayraktar, S. (2011). Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar – Neoliberal Beden Politikalarında Annelik, *Ayizi Yayınları*, Ankara.
- Bezerra, C. P., Nicolau, A. I. O., Bezerra, G. P. P., Machado, M. M. T., And Pagliuca, L. M. F. (2020). Access To Health Services By Blind Mothers: From Coping To Learning. *Acta Paulista De Enfermagem*, 33.
- Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme (2009). Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>
- Bozkurt, A. (2019). *Annelik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma*, Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burç, P. E. (2015). Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, Erişim adresi: <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Pinar-Ezgi-Burc-14Eylul2015.pdf>.
- Burton, M. J., Ramke, J., Marques, A. P., Bourne, R. R., Congdon, N., Jones, I., ... & Faal, H. B. (2021). The Lancet Global Health Commission on Global Eye Health: Vision Beyond 2020. *The Lancet Global Health*, 9(4), e489-e551

- Bükecik, E., ve Özkan, B. (2018). Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 33-37.
- Cetisli, N. E., Isık, G., Akgul, E. A., Oren, E. D. T., Oztornacı, B. O., ve Sarı, H. Y. (2018). Experiences of Infant and Child Care of Mothers with Disabilities in Turkey: A Qualitative Study. *African Journal Of Reproductive Health*, 22(4), 81-91.
- Chiesa, S., Galati, D., ve Schmidt, S. (2015). Communicative Interactions Between Visually Impaired Mothers and Their Sighted Children: Analysis of Gaze, Facial Expressions, Voice and Physical Contacts. *Child: Care, Health And Development*, 41(6), 1040-1046.
- Coffey, M., Coufopoulos, A., ve Kinghorn, K. (2014). Barriers to Employment for Visually Impaired Women. *International Journal of Workplace Health Management*.
- Commodari, E., La Rosa, V. L., ve Nania, G. S. (2022). Pregnancy, Motherhood and Partner Support in Visually Impaired Women: A Qualitative Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(7), 4308.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni (Çeviri Editörleri: M. Bütün ve S.B. Demir) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çabuk, S., ve Gür, D. (2020). Yeni Dönem Annelik: Ekolojik Anne Olma Yolunda Kadınların Değişen Tüketim Davranışları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (1), 176-188.
- Çapar, G. (2019). Kesişimsellik: Postmodern Feminist Bir Yaklaşım. *Hukuk Kuramı Dergisi*, 6(3), 1-31.
- Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Çulcuoğlu, S., Erbil, E., Muradov, S., ve Işık, İ. (2019). Görme Engelli Bireylerin Çalışma Hayatına Katılım Süreçleri ve Bu Süreçte Karşılaştıkları Zorluklar. *Bildiriler Kitabı*, 201.

- Doğancı, H. K., ve Tuncay, T. (2020). Tarihsel Süreçte Kadının Aile İçindeki Konumunun Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Temelinde Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1324-1351.
- Erbaş, S. (2018). Varolmanın Dayanılmaz Zorluğu: Kadın Olmak. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 75-88.
- Erbay, E. (2021). Görme Engelli Annelerin Çocuk Bakımı ile İlgili Deneyimleri ve Hemşirelerden Beklentileri: Niteliksel Bir Çalışma. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Erbay, H. (2019). Tarihsel Süreçte Dünyada ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-25.
- Erdoğan, S., Nahcivan, N. ve Esin, N.M. (2015). Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Forrester, M., ve Sullivan, C. (2018). Doing Qualitative Research in Psychology: A Practical Guide. *Doing Qualitative Research in Psychology*, 1-376.
- Frederick, A. (2015). Between Stigma and Mother-Blame: Blind Mothers' Experiences in USA Hospital Postnatal Care. *Sociology of Health and Illness*, 37(8), 1127-1141.
- Güloğlu, F. K. (2022). Engellilik Hakkında Kavramsal Karmaşanın Nedenleri ve Türkiye'deki Durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291-315.
- Hankó, C., Pohárnok, M., Lénárd, K., ve Bíró, B. (2022). Motherhood Experiences of Visually Impaired and Normally Sighted Women. *Human Arenas*, 1-29.
- Horner-Johnson, W., Biel, F. M., Darney, B. G., ve Caughey, A. B. (2017). Time Trends in Births and Cesarean Deliveries Among Women with Disabilities. *Disability and Health Journal*, 10(3), 376-381.
- Jorge, H. M. F., Bezerra, J. D. F., Oriá, M. O. B., Brasil, C. C. P., Araujo, M. A. L. D., ve Silva, R. M. D. (2014). The Ways in Which Blind Mothers Cope with Taking Care of Their Children Under 12 Years Old. *Texto and Contexto-Enfermagem*, 23, 1013-1021.
- Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik

Yapılmasına Dair Kanun. (2013, 25 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 28636). Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm>

- Karakaş, N. M., ve Dağlı, F. Ş. (2019). Bebeklerde Bağlanmanın Önemi ve Etkileyen Etmenler. *Türk Pediatri Arşivi*, 54(2), 76-81.
- Keleş, M. G., Taşpınar, A., ve Altinkaya, Ö. (2020). Özel Durumlara Sahip Ebeveynlerin Doğum Sonrası Yeni Hayata Uyumları ve Ebelerin Sorumlulukları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(2), 94-100.
- Kınık, E., ve Özcan, H. (2020). Maternal Bağlanmayı Etkileyen Faktörler ve Primiparlarda Maternal Bağlanma Durumu. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 2(1), 47-53.
- Korkut, A., ve Keskin, İ. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Algıları: Metaforik Bir Analiz Çalışması/Career Perceptions of University Students: A Metaphorical Analysis. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 194-211.
- Kozan, H. İ. Ö., Bozgeyikli, H., ve Kesici, Ş. (2018). Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Problemler. *İdealkent*, 9(23), 216-235.
- Lappeteläinen, A., Sevón, E., and Vehkakoski, T. (2017). Forbidden Option or Planned Decision? Physically Disabled Women's Narratives on The Choice of Motherhood. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 19(2), 140-150.
- Lendvai, L., and Nguyen Luú Lan, A. (2019). The Lived Experiences of Visually Impaired Mothers and Their Perception of Social Attitudes Towards Them. *Alkalmazott Pszichológia*, 19(2), 7-30.
- Limaye, S. (2015). A Disabled Mother's Journey in Raising her Child. *Disability, Gender and The Trajectories of Power*, 133-54.
- Mazurkiewicz, B., Stefaniak, M., ve Dmoch-Gajzlerska, E. (2018). Perinatal Care Needs and Expectations of Women with Low Vision or Total Blindness in Warsaw, Poland. *Disability And Health Journal*, 11(4), 618-623.

- Merriam, S. B., and Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. John Wiley & Sons.
- Merriam, S.B. (2018). *Qualitative Research- A Guide to Design and Implementaion* (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik Eğitim Yayınevi, Ankara.
- Meşe, İ. (2018). Bir Sorunsal Olarak Popüler Yayınlarda “İdeal Annelik” Kurgusu. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 41-42. Sayı: Kadın, 93.
- Moghadam, Z. B., Ghiyasvandian, S., Shahbazzadegan, S., and Shamshiri, M. (2017). Parenting Experiences of Mothers Who Are Blind in Iran: A Hermeneutic Phenomenological Study. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 111(2), 113-122.
- Neuman, W. L., and Robson, K. (2014). *Basics of Social Research*. Toronto: Pearson Canada.
- Orhan, S., ve Özkan, E. (2020). Engelli Kadın Olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005, 1 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 25868). Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378-20120704.pdf>
- Pakkan, C. S. (2021). Sosyal Model Çerçevesinde Engelli Erişilebilirliğinin Türkiye’deki Yasal ve Somut Durumu. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), 1-21.
- Plomin, R., Krapohl, E., and O’reilly, P. F. (2016). Assortative Mating a Missing Piece in The Jigsaw of Psychiatric Genetics. *Jama Psychiatry*, 73(4), 323-324.
- Sakman, E. (2021). Gönüllü Çocuksuzluk: Çocuk Sahibi Olmama Kararının Altında Yatan Faktörler ve Karşılaşılan Tepkiler Hakkında Bir Derleme. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(1), 83-109
- Schildberger, B., Zenzmaier, C., and König-Bachmann, M. (2017). Experiences of Austrian Mothers with Mobility or Sensory İmpairments During Pregnancy, Childbirth and The Puerperium: A Qualitative Study. *Bmc Pregnancy And Childbirth*, 17(1), 1-11.

- Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık Mı Annelik Mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergi*, 7(2), 71-86.
- Soysal, G., Özcan, C., ve Akın, A. (2022). Dünyada ve Türkiye'de Kadın, Anne ve Çocuk Sağlığının Güncel Durumu. *Sağlık ve Toplum*, 32(1), 3-13.
- Starks H, Brown Trinidad S. (2007). Choose Your Method: A Comparison of Phenomenology, Discourse Analysis, and Grounded Theory. *Qualitative Health Research*. 2007;17(10):1372-1380.
- Şahin, S. (2019). *Hemşirelik Öğrencilerinin Acil Tıp Hemşireliğine İlişkin Algılarının Metafor Analizi* (Master's Thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Şen, M. (2018). Türkiye'de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler. *Sgd-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 129-152.
- Tekin, H. H., ve Tekin, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Tekindal, M., ve Uguz, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.
- Timurturkan, M. (2019). Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 64-78.
- Türkdoğan, Ö. (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (13).
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2022. Erişim: https://www.aile.gov.tr/media/113393/eyhgm_istatistik_bulteni_haziran2022.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu (2010). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması: Survey on Problems and Expectations of Disabled People. TÜİK: Çankaya-Ankara.

- Türkiye Körler Federasyonu Tüzüğü (2018). Erişim: <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/sayfalar.asp?kategori=16>
- Umutlu, S., ve Öztürk, M. (2020). İş Yaşamında Kadın ve Karşılaştığı Sorunlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 297-306.
- Unicef Innocenti Research Center. (2007). Promoting The Right of Children with Disabilities. Erişim: https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/children_disability_rights.pdf
- Ünal, V., (2021). Türkiye’de Engellilik Yaklaşımlarının Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(2), 235-258.
- Van Havermaet, J., De Schauwer, E., and Van Hove, G. (2021). Unseen? A Qualitative Study on How Mothers and Fathers Living with A Visual Impairment Experience Parenthood. *Digest. Journal Of Diversity And Gender Studies*, 7(2), 68-80.
- Wolowicz-Ruszkowska, A. (2016). How Polish Women with Disabilities Challenge The Meaning of Motherhood. *Psychology of Women Quarterly*, 40(1), 80-95.
- World Health Organization (2011). World Report On Disability. Erişim: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>
- World Health Organization. (2001). International Classification Of Functioning, Disability And Health: Icf Erişim: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429.pdf?sequence=1>
- Yardım, G. (2020). Sosyal Medyadaki Kültürel Kimliklerin Dönüşümü Odaklı “Blogger Anne” Kimliklerinin İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (33), 129-157.
- Yıkılmış, M. S. (2018). Pronatalist Kültürde Anne Olmamak. *Fe Dergi*, 10(2), 84-97.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S., ve Gürler, S. (2018). Görme Engelli Bireylerin Engelli Haklarına Dair Bilgi Düzeylerinin Ölçülmesi-Ankara Örneği.

Yılmaz Dereli, S. (2013). Prenatal Anne-Bebek Bağlanması. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma*, 10(3), 28-33.

Yoğurtcu, A. (2021). *Lise Öğrencilerinin Hücre Konusundaki Kavramsal Yapıları, Metaforik Alguları ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi* (Doctoral Dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).

Yüksel, P. & Yıldırım, S. (2015). Theoretical Frameworks, Methods, and Procedures for Conducting Phenomenological Studies in Educational Settings. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6 (1), 1-20.

EKLER

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU (EK-1)

T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Doç. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU danışmanlığında Büşra AKGÜMÜŞ SUNA tarafından yürütülen “Görme Engelli Kadınların Anne Olmak ile İlgili Algıları: Bir Metafor Analizi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı görme engelli kadınların anne olmak ile ilgili algılarını, bebekleri ile aralarında kurdukları bağın onlar için anlamını ve gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde yaşadıkları deneyimleri algılayış biçimlerini metaforlar aracılığıyla analiz etmektir. Araştırmada sizden tahminen 30-45 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya siz dahil tahminen 30 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya e-posta adresi veya numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Kısaca araştırmanın amacı: Bu araştırma görme engelli kadınların anne olmak ile ilgili algılarını, bebekleri ile aralarında kurdukları bağın onlar için anlamını ve gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde yaşadıkları deneyimleri algılayış biçimlerini metaforlar aracılığıyla analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Kullanılacak ölççekler: Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanacaktır.

Ses ve video kaydı yapılacaksa bilgilendirme: Görüşme esnasında herhangi bir ses veya video kaydı alınmayacaktır.

Veri toplama araçlarının imhası ile ilgili bilgi: Görüşme kayıtları, yürütücü sorumluluğunda olmak üzere, 2 yıl süre ile korunacaktır. Çalışma bitiminde 2 yıl sonra yazılı dokümanlar fiziksel imha yöntemi (parçalama kırpma) kullanılarak imha edilecektir.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları

sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; kabul ediyorum kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Danışmanın

Adı-Soyadı: Doç. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

İmzası:

Şahidin:

Adı-Soyadı:

İmzası:

VERİ TOPLAMA ARACI (EK-2)**GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNE OLMAK İLE İLGİLİ ALGILARI: BİR METAFOR ANALİZİ****VERİ TOPLAMA ARACI**

Sayın Katılımcı;

Adım Büşra AKGÜMÜŞ SUNA. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Ebelik Anabilim Dalı'nda Tezli Yüksek Lisans öğrencisiyim. Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nur Elçin BOYACIOĞLU ile Görme Engelli Kadınların Anne Olmak ile İlgili Algıları: Bir Metafor Analizi adlı yüksek lisans tezini yürütmekteyiz. Bu tez kapsamında görme engelli annelerin annelikle ilgili düşüncelerini ve hislerini kendi ifadeleriyle saptamayı amaçlamaktayız. Sorulara verdiğiniz cevaplar yalnızca bilimsel amaçla kullanılacak, kişisel bilgileriniz gizli kalacak ve asla başkaları ile paylaşılmayacaktır. Sorulara içtenlikle verdiğiniz yanıtlar çalışmamızın ilerlemesi açısından son derece önemlidir. Araştırmamıza katılmayı kabul ettiğiniz ve samimi yanıtlarınız için teşekkür ederim.

Doç. Dr. Nur Elçin BOYACIOĞLU
Ebe Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

Bölüm 1:
Tanımlayıcı Bilgiler

1. Yaş:
2. Eğitim durumu:
3. Meslek:
4. Medeni durum:
5. Görme engeliniz ne zaman oluştu?
a) Doğuştan ( ) b) .....yaşında
6. Görme Engelinizin Derecesi Nedir?
a) Tam ( ) b) Kısmi ( )
7. Kaç çocuğunuz var?:
8. Çocuğunuz/Çocuklarınızın Yaşları:
9. Doğum şekliniz/şekilleriniz nelerdir?
1.doğum:
2.doğum:
3.doğum:
Diğer:
10. Bebeğinizi/bebeklerinizi emzirdiniz mi? Evet ise, ne kadar süre emzirdiniz?
1.doğum:
2.doğum:
3.doğum:
Diğer:

11. Doğumdan sonra size bebek bakımında destek aldınız mı? Evet ise kimden?
 a. Hayır b. Evet ise kimden?.....

Bölüm 2:

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Anne olacağınızı ilk duyduğunuzda ne hissettiniz?
2. Bebeğinizi ilk kez kucağınıza aldığınızda ne hissettiniz?
3. Görme engelli bir anne olarak bebeğinizle aranızdaki bağı nasıl sağladınız?
4. Görme engelli bir anne olmanın avantaj ve dezavantajları sizce nelerdir?
5. Bebeğinizi büyütürken yaşadığınız zorluklarla nasıl başa çıktınız?

Sizlerden annelik kavramı ile ilgili benzetmeler yapmanız istenmektedir. Bu kavramı düşündüğünüzde aklınıza gelen ilk canlı veya cansız varlığı, nesneyi, imajı ya da herhangi bir şeyi cümle içinde ifade ediniz ve nedenini açıklayınız.

Görme engelli anne olmak .....

..... 'ya benzer.

Çünkü .....

.....

ETİK KURUL İZİN YAZISI

Uyarı: Canlı denekler üzerinde yapılan tüm araştırmalar için Etik Kurul Belgesi alınması zorunludur.

- Etik Kurul izni gerekmektedir.**
- Etik Kurul izni gerekmemektedir.**

Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

KURUM İZİNİ YAZISI

Uyarı: Canlı ve cansız deneklerle yapılan tüm çalışmalar için kurum izin belgelerinin eklenmesi zorunludur. Gizlilik ve mahremiyet içeren durumlarda kurum adı kapatılmalıdır.

- Kurum izni gerekmektedir.
- Kurum izni gerekmemektedir.

Büşra AKGÜMÜŞ SUNA

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

GÖRME ENGELLİ KADINLARIN ANNE OLMAK İLE İLGİLİ ALGILARI: BİR METAFOR ANALİZİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 12	% 11	% 3	% 7
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 4
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<% 1
6	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
8	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

ÖZGEÇMİŞ

